

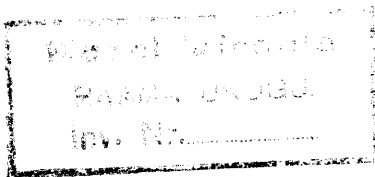
ERK

1

9

4

0

SISU

J. ULUOTS: EESTI RIIK AJALOOSELISLT VAATEPUNKTILT	49
K. KEEVESK: EESTI RIIKLIKU JULGEOLU ÜRITUSI VÄLISPOLIITILISEL TAUSTAL	54
J. VIIDANG: ANTON HANSEN-TAMMSAARE †	56
E. HIIDNA: ORGANISEERITUD VÕÖRKEHA	62
A. OTS: ERAPOOLETUS JA SÕJAMAJANDUS	64
Ü. MÄRAMAA: AJAMÕTTEID	69
H. TAMMETS: VÕITLUSSE LIIGKASUVÕTJATEGA	71
J. SAARIK: SÕJATEGEVUSEST SOOMES	73

SISEPOLIITILINE RINGVAADE

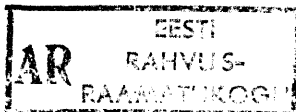
P.: BALTI SAKSLUSELE UUS „HÄÄLETORU“	76
E. H.: ÜÜRISEADUSEST	77
JUH. VD.: RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT	78

MAJANDUSLIK RINGVAADE

A.: TRANSFEREERIMINE JA KITSENDATUD ÜHISVASTUTUS	80
P.: SISELAEN RIIGIKAITSEKS	81

VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE

K. KEEVESK: SOOME-NSV LIIDU RAHULEPING	82
„ LÄÄNE-FRONDI PROVISORIUUM JA NEUTRAALIDE „SÕDA“	84
„ KOOSTÖÖ SÜVENDAMINE BALTI RIIKIDES	87

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

TALLINNA EESTI RAHVUSLASTE KLUBI HÄALEKANDJA

NR. 2 (66) 1940 VIII AK.

EESTI RIIK AJALOOSELT VAATEPUNKTILT.*

See on sagedasti esinev vaade, et Eesti riik on tekkinud 1917. või 1918. a., seega praegu 22 aastat vana. Sama vaatega on lähemalt seotud väide, mille järgi Eesti riigi kõnesolev tekkimine oli tingitud Maailmasõjast ja Vene revolutsioonist, seega eriolustikust, mistõttu selle eriolustiku muutumine ei jäta mõju avaldamata tulevikule. Ent kas on see vaade ja vastav väide õiged?

Kui sellele küsimusele oleks tahetud vastata 22 aastat tagasi, siis oleks vastus olnud raskem ja ühtlasi faktidega vähem põhjendatud. See seletub sellega, et tol ajal Eesti maaala ja rahva õiguslik-poliitiline minevik oli küll mõningas osas ja mõnelt erivaatekohalt üsna hästi valgustatud, üldiselt aga oli vastav uurimine veel üsna ebasüsteemiline ning lünklik ja käsitluselt mitmes suhtes väga sihilik, tendentsiosne. Osalt püsib see tendentsiosne käsitlus praegugi edasi.

Ent viimase 20 aasta jooksul on ajalooline uurimine Eesti mineviku suhtes palju seni teadmata materjali kogunud lisaks sellele, mis oli varem tuntud ning vastavad materjalid on üsna suurel määral juba süsteemiliselt läbi töötatud. Muidugi, paljud allikad on veel kogumata ja mitmed üksikasjad veel selgitamata. Siiski Eesti mineviku uurimine on praegu sedavõrd edasi jõudnud, et Eesti poliitilise ehituse alg- ja põhijooned on selgunud varemaist aegadest praeguseni. Vastamiseks eel- tähendatud küsimusele püüame neid alg- ja põhijooni allpool vaadelda.

I. Aeg kuni 13. sajandi keskpaigani.

Vastupidi varem avaldatud vaateile tuleb praegu tõeks võtta, et Eesti maa-ala on Eesti soost elanikkonna poolt kasutatud juba aastatuhandeid enne Kristuse sündi. Seega Eesti maa-ala on ürgne eestlaste asustusala, tema ürgne „eluruum“. Täheandama vaid peab, et see „eluruum“ oli tol ajal hoopis laialtulatavikum kui praegu, seoses teiste soome-ugri rahvaste asustusalaadega tolleaegses Euroopas.

* Prantsuskeelsena ilmunud ajakirjas *Revue Baltique* nr. 1, 1940.

Kristuse ajast alates lähima nelja sajandi jooksul toimus Eesti maal sügav muudatus selles mõttes, et põllutöö ja karjakasvatuse, mille alged ulatuvad kaugemale minevikku, kujunesid nüüd kalastuse ja metsastuse (jahi) asemel elanikkonna peatöharuks. Nõnda tol ajal (1—5 sajandit peale Kristuse sündi) asustati põllumajanduslikult kõik kõrge-
mad, s. o. põllumajanduslikult kõlblikumad alad Põhja-, Kesk- ja Lõuna-Eestis. Ühtlasi juurdusid ja levisid Eestis kõik need tsivilisatsiooni alused, mis on igal pool seotud põllumajandusega ning mis on jäänud Eesti ühiskondliku ja riikliku korra edaspidiseiks põhielementideks kuni praeguseni.

Järgnevatil (5—8 p. Kr.) sajandil elanikkonna tihenedes levis põllumajandus ka Eesti maa-ala neis osades, kus maa-pind oli madalam (eriti Lääne-Eesti manner ja saared). Ühtlasi põllumajanduslik kultuur süvenes.

Viimati hilisemal neljal sajandil (8—12) lisaks põllumajandusele kasutasid eestlased mitte vähesel määral merekaubandust, olles pärast Skandinaavia viikingite reisude suhtelist vaibumist Balti merest Idasse kulgeva merekaubanduse kontrolliv keskus Ida-Baltikumis (11.—12. sajand).

Seoses eelkirjeldatud üldise tsivilisatsiooniga kujunes ka Eesti ühiskondlik ja riiklik korraldus, mille põhijooned 13. sajandi algul olid järgmised.

Eestlaste territoorium, olles tol ajal oma ulatuselt ligikaudu samasugune nagu praegu, jaagunes kaheksasse suuremasse ühikusse (*terrae, regiones*), millel igaühel oli oma isik nimi. Säärane ühik jaagunes suuremaiks administratiivseiks allühikuiks (*Kylae-gondae*), viimased omakorda vähemaiks alljaotusteks (külakonnad, külad) ning viimased ühiskondlikeks algrakukesteks (pered, talud).

Seoses põllumajandusega ja kaubandusega ning ka sõdadega elanikkond jaagunes nelja kihti: 1) orjad — peamiselt röövretkedelt ja sõjakäikudelt tekkinud kiht; 2) üldvabad — peamiselt põlduhariv kiht; 3) „paremad“ (*meliores*), eeskätt sõdiv ja kaubitsev kiht (*nobiles, divites*) ning 4) „vanemad“ (*seniores*), „paremate“ eliit koos „parematega“ maad juhtiv kiht („*caput Estoniae*“).

Poliitiline korraldus oli territoriaalne seoses territooriumi eelmainitud jaotustega.

Kõige vähema võimuühiku kujundas pere oma vastava varakompleksiga (talud). See oli ühiskonna ürgsem ja ühtlasi loomulik rakuke. See rakuke oma algelementides püsib praeguseni.

Talude kompleks kujundas küla ja külad — külakonna oma vastava esinduskoguga (*universitas*) ning täitvate organitega (*seniores*). Samuti nagu talud olid ka külad ja külakonnad tekkinud peamiselt loomulikul teel — talude jaagumise teel pärijate vahel ning sugukonna asumisel teatavale maa-alale. Vaatamata mitmele hilisemale muudatusile on külad kui asustusvorm püsinud suuremas osas Eestis praeguseni (kõige vähem Lõuna-Eestis), külakonnad aga, mis tavaliselt olid ühtlasi maksustamise ühikud (*vaccae*), läbi sajandeid üleelanud muudatusi elavad praeguseni valdade (territoriaalomavalitsuste esimene aste) kujul.

Kihelkonnad hõlmasid tavaliselt teatava arvu külakondi. Vastupidiselt külakondadele kihelkonnad ei olnud tekkinud loomulikul teel, vaid inimtahtel — osaliste vahel sõlmitava piduliku vandetoimingu kaudu igaveseks koostööks (*coniuratio et confederatio*). Kihelkonnad tekkisid eeskätt sõjalise ja kohustusliku kaitse tarbeist. Kristianiseerimisel nad järk-

järgult kujunesid peamiselt kristlikeks kogudusteks (*parochiae*), millena püsisid praeguseni.

Kihelkonnad hõlmasid eelmainitud 8 „maad“. Igal „maal“ oli oma õigus, oma territoorium, oma rahvas (kodanikkond) ja oma sõltumatu võimukorraldus. Kõrgemaks võimuorganiks olid: sõjavõimelistest meestest koosnev esinduskogu (*conventio*) ning „maasse“ kuuluvate kihelkonnade arvust sõltuv koosseis täitva organina (*seniores*). Sel viisil iga „maa“ kujundas omaette väikese iseseisva riigikese. Samuti nagu kihelkonnad olid ka „maad“ tekkinud asjaosaliste piduliku vandetoimingu kaudu igaveseks koostööks (*coniuratio et confederatio*) ja sihiga eeskätt end sõjaliselt kaitsta ning vastavaid kohustusi kanda. Vastavalt sellele eriti „maad“ võisid ehitada suuremaid kindlustatud sõjalis-kaubanduslikke keskusi (*urbes, castra*), luua suuremaid distsiplineeritud väekoon-disi (*maleva*) ning maksustada kõiki maapidamisi maksudega, milleks kogu maa-ala (iga „maa“ eraldi) oli hinnatud vastavate hindeühikute järgi (*aratra*). Kõnesolevad „maad“ on hiljem sajandite kestel jäänud poliitilis-administratiivühikuks ning on seda mõningate muudatustega praeguseni (maamavalitsused — territoriaalomavalitsuste teine aste). Maade esinduskogud on püsinud Lääne- ja Põhja-Eestis katkestamatult senini ning Põhja-Eesti on ümber kujunenud Eesti Vabariigi esinduskoguks (Riigikogu), samuti on „maade“ täitvad organid katkestamatult püsinud Põhja-Eestis (*Landesälteste, Landesväter*), samalaadselt Lääne-Eestis ning rohkem muudetud kujul värske minevikuni (Riigivanem) ning praeguseni (maavanemad). Kindlustatud keskused jäid tavaliselt ka hiljem kindlustatud kohtadeks (feodaalsed lossid) ning kaubanduslikeks keskusteks, millena suurel määral püsisid praeguseni (linnad). Ka väekoondised püsisid hiljem sama nimetuse all (*maleva*) ning osalt praeguseni (kaitse-liidu malevad). Samuti maksustamise süsteem (*vacca*) kestis sajandeid hiljem (20. sajandini), maahindamine oma alusjoontes aga praeguseni (maa-kataster).

Üksikud „maad“ võisid omavahel (tavaliselt 2—3 koos) sõlmida lepinguid möödaminevaiks otstarbeiks (*coniurationes et confederationes ad hoc*), peamiselt sõjalisiks ülesandeiks. Selleks aga, et vältida omavahelisi kokkupõrkeid, saatsid „maad“ tavaliselt igal aastal oma saadikud kogu eestlaste maa-ala geograafilisse keskusse (praegusel Lõuna-Harjumaal) nõupidamisteks ja otsustamisteks. Sel viisil kogu Eesti oma suveräänsete „maade“ näol kujundas 13. sajandi keskmisel poolel praeguse aja mõttes riikide liidu, konföderatsiooni. Konföderatsiooni ilmet kandis Eesti poliitiline korraldus ka sajandeid hiljem, kuni viimati alles 1917. a. kujunes üheks poliitiliseks tervikuks. Selleks aga, et see võiks toime tulla, tuli Eestil üle elada kauakestev ajavahemik.

Feodaalne aeg (13.—18. sajand).

Algas uus ajavahemik sellega, et 13. sajandi algupoolel pärast aastakümneid kestnud ajalisi heitlusi Eesti üksikud „maad“ sõlmisid väljast-tulnud vastastega suure hulga lepinguid (arvult ligi 50). Nende lepingute efekt oli kahesugune. Esiteks, nende lepingutega säilitati Eesti maa-ala õigus, millega seletub vastavate institutsioonide edasine kestus nagu ees-pool kirjeldatud. Teiseks, need lepingud avasid tee senise poliitilise korralduse feodaliseerimisele.

13.—18. sajand on iseloomustatav feodaalse korralduse tekkimise perioodina. Territoorium jagunes nüüd senise kaheksa „maa“ asemel neljaks „maaks“, mis säilitasid oma senised alljaotused mõningate täiendustega. Elanikkond langes ka nüüd nelja kihti: 1) talupojad, seniste orjade ja üldvabade asemele tekkiv uus moodustus, mis rohkem ja rohkem sattus sõltuvusse isandaist (*glebae adscriptio*), 2) vasallid, seniste „paremate“ asemele tekkiv sõjaline kiht, 3) linnaelanikud (käsitöölised ja kaupmehed) ning 4) vaimulikud (*clerici*). Poliitilise korralduse alal toimus poliitilise võimu äärmine pulveriseerimine. Nimelt põhimõttelt igal „maal“ oli ülim läänihärra (paavst, keiser), kes aga ajastu algusest peale oma tegeliku võimu olid loovutanud kohalikele maahärradele (*dominus terrae, Landesherr*). Vastavalt eelmainitud neljale „maale“ oli seesuguseid maahärrasid neli: kaks piiskoppi, ordumeister ja 1346. aastani ka Taani kuningas Eestimaa hertsogina (*dux Estoniae*). Põhimõtteliselt oli maahärra oma „maa“ piirides riigivõimu kõikvõimas kandja kõigis suhteis (seadusandlus, valitsemine, kohus, sõjavägi). Ent „maa senise õiguse“ (*antiquae leges terrae*) järgi pidi maahärra oma võimu jagama „maa“ esinduskoguga (*dies vasallorum, Landtag*) ning maavanematega (*consilarii, consules terrae*) samuti kõigis suhteis. Pealegi iga vasall oma lääni (*feudum*) piirides omakorda teostas temale kuuluvat võimu. Linnades maahärra samuti kaotas võimu linnamagistraadi (*consules civitatis*) ja linnakodanikkonnakogu (*communitas civitatis*) kasuks. Maahärrad võisid vabalt määrata oma suhted välismaailmaga, selles mõttes iga „maa“ kujundas omaette iseseisva riigikese. Ent siiski vajaduse korral „maad“ oma esindajate kaudu pidasid ühiseid koosolekuid (*placita generalia*), mistõttu „maad“ ka käesoleval ajastul kujundasid lõdva liidu, konföderatsiooni. Ent sõltumata maahärradest ka üksikute „maade“ üksikud kihid (vasallid, linnakodanikud) pidasid omavahelisi koosolekuid ning sõlmisid liite.

16. ja 17. sajandil Eesti poliitilises korralduses toimus muudatus, rohkem väline kui seesmine. Muudatus seisnes peamiselt selles, et maa-alal jagunes nüüd kolme ossa ehk provintsi (Eestimaa, Liivimaa, Saaremaa) ning senised maahärrad asendusid uutega (Rootsi kuningas, Poola kuningas, Taani kuningas). Rahvas jäi endiselt jaotatuks nelja kihti ehk seisusse (talupojad, aadlikud, linnakodanikud, vaimulikud). Samuti jäid püsima ja arenesid edasi kohalikud autonoomsed esinduskogud ning valitsemisorganid maal ning linnades, välja arvatud mõningad murrangud Lõuna-Eesti aladel (Liivimaa). Senise poliitilise korralduse säilimine seletub alistumislepingutega, mida senised kohalikud autonoomsed organid sõlmisid uute maahärradega ja millega kindlustati senise õiguse ja poliitilise korralduse edasikestus.

Olulist uut ei toonud Eesti poliitilisse korraldusse ka 18. sajand. Muutus seisnes vaid eeskätt selles, et seniste maahärrade õigused koonduisid nüüd Vene tsaari kätte, kuna vastavad õigused ise osutusid tsaarile Eesti maa-alal võrdlemisi väga piiratuks. Seevastu kohaliku autonoomse omavalitsuse vaatepunktilt Eesti maa-alal jäi endiselt jaotatuks kolme ossa (Eestimaa, Liivimaa, Saaremaa), rahvas endiselt jagunes nelja kihti (talupojad, aadlikud, linnakodanikud, vaimulikud) ning autonoomsete organite kompetents mitte ei vähenenud, vaid kasvas (eriti kiriku valitsemise alal). Ka sellel sajandil ning järgnevalgi senise poliiti-

lise korralduse edasikestus seletub alistumislepingutega, mis sõlmiti 1710. a. ja mis mitte ainult ei kindlustanud senise korralduse edasikestust, vaid ka selle edasiarendamise.

Sel viisil feodaalse poliitilise korralduse ideed, mis 13. sajandil olid asetunud Eesti aladele ning 13.—16. sajandil kokku sulasid senise poliitilise korraldusega, 16.—18. sajandil ning ka veel järgnevalgi sajandil sitkelt ja kangekaelselt kaitsesid end väliste mõjutuste vastu. Viimati nad siiski pidid aset andma uutele ideedele.

III. Uus aeg (18. sajandist praeguseni).

18. sajand oli „valgustuse sajand“, kus kerkisid individuaalse vabaduse, majandusliku liberalismi ja poliitilise demokraatia ideed.

Eesti maa-alal kasutasid uusi ideid kõigepealt vasallid, muutudes juba 18. sajandi lõpul (1783. a.) oma mõisade seniseist feodaalseist pidajaist suurmaomanikeks. Sellele järgnesid talupojad, kes 19. sajandi algul (1816. ja 1819. a.) vabanesid järk-järgult isiklikust orjusest ning hiljem (1849. a. alates) järk-järgult ka teoorjusest, sel viisil 19. sajandi lõpupoolel ja käesoleval sajandil rohkem ja rohkem muutudes kesk- ja väikemaomanikeks. Samal ajal, 19. sajandi keskpaigast alates, pudesid ka tsunfti köidikud linnades, andes maad kesk- ja suurtööstusele ning vabale kaubandusele.

Individaalne ja majanduslik liberalism sünnitas ka poliitilise demokraatia taotlusi. Mõõdukad demokraatlikud vallaomavalitsused (alates 19. sajandi algusest) said rohkem ja rohkem õigusi kohaliku omavalitsuse alal maal. Samalaadne demokratiseerumine toimus linnades (alates 1877. a.). Seejärel algas rünnak feodaalselt-aristokraatlikele esinduskogudele ja nende täitvatele organeile Eesti territooriumi kõigis kolmes osas (Eestimaa, Liivimaa, Saaremaa) ning nende osade võimalikuks ühendamiseks ühiseks autonoomseks tervikuks. Need püüded saavutasid sihi 1917. a., millal kogu Eesti territoorium ühendati üheks autonoomseks ühikuks, senised aristokraatlikud esinduskogud kujundati üheks demokraatlikuks esinduskoguks ning senised aristokraatlikud täitvad organid demokraatlikeks. Samal ajal demokratiseeriti senised valla- ja linnaomavalitsused ning uuendati maakondlikud omavalitsused.

Eesti luges end 1710. a. alates seotuks Vene riigiga lepingulisel alusel. Eesti arvates see side lakkas olemast 1917. a. sügisel Vene senise keskviimu laostumise tõttu. Seepärast ning toetudes rahvaste enesemääramise õigusele Eesti autonoomne esinduskogu tunnustas end 28. novembril 1917. a. Eesti maa-alal ja sellel asuva rahva üle suveräänse võimu kandjaks. Sel viisil autonoomne provints oli muutunud iseseisvaks riigiks, autonoomse provintsi kõrgemad organid vastava riigi kõrgemaiks organiks. 24. veebruaril 1918. a. kuulutati see riik iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, määrates selle riigi esialgne organisatsioon.

1919. a. kevadel kokkuastunud Eesti Asutav Kogu määras 15. juulil 1920. a. vastuvõetud põhiseadusega Eesti vabariigi jäädava organisatsiooni. See organisatsioon evis rahva poolt otseselt valitavat esinduskogu (Riigikogu) ning esinduskogu poolt valitavat kollektiivset organit (Vabariigi Valitsus). Üheisikuline riigipea Vabariigi Presidendi näol selles organisatsioonis puudus. Säärane üheisikuline valitseja tuletas liiga meelde machhärrasid, kes sajandite jooksul olid tundunud häirivate võorkehadena Eesti autonoomseis organisatsioones.

Hilisemad elukogemused õpetasid, et üheisikulisel riigipeal siiski ka demokraatlikus vabariigis on täita olulisi ülesandeid. Rahvuskogu poolt 28. juulil 1937. a. vastuvõetud Eesti Vabariigi uues ning praegu kehtivas põhiseaduses on ette nähtud ka Vabariigi Presidendi instituut. Ühtlasi on selles põhiseaduses püütud säilitada kõik teised poliitilised institutsioonid, mis Eesti elukogemustes on osutunud otstarbekaiks.

*

Eelnev lühike ülevaade annab vastuse algul püstitatud küsimusele. Eesti riik oma poliitilise korralduse tähtsamais elementides ulatub tagasi aega enne 13. sajandit (I). Järgnevalt ligikaudu 6 sajandi kestel Eesti poliitiline korraldus omas tugevaid feodaalseid elemente, mis lähemalt liitusid ja sulasid kokku Eesti senise korraldusega (II). Viimase poolteise sajandi jooksul feodaalsed ideed andsid ühiskondlik-riiklikus elus aset uue aja ideedele, ning säärases olustikus on kujunenud Eesti riik, nagu teda praegu näeme (III). Seega Eesti riik pole mitte noor ega möödulate sündmuste hiljutine sünnitus, vaid ürgaegadest praeguseni mitmetest ajaloolistest formatsioonidest läbiulatav ühiskondlik poliitiline moodustus.

J. Uluots.

EESTI RIIKLIKU JULGEOLU ÜRITUSI VÄLIS- POLIITILISEL TAUSTAL.

I.

Julgeolust üldse.

Väikeriikide elus, kelle olemasolu suurriikide kõrval leidis esmakordse tunnustuse Vestfaali rahu „traité réglementif“ tulemusena 1648. a., moodustab julgeoleku probleem elulisima ning esmajärgulisima tähenduse. Sajandite jooksul on väikeriigid südilt ja vapralt taotlenud ja kaitsnud oma suurt ülesannet: kindlustada oma väikeriikliku eraldi-seisundi austamist ja maksuma panna oma olemasolu õigus suurriikide kõrval. Selles suures võitluses oma olemasolu eest ei ole nad mitte võinud tugeneda jõule, vaid maailma kultuurilisele südametunnistusele rahvusvahelise õiguse näol, mille innukamaiks arendajajaks nad muutusid seda enam, mida üldisema tunnustuse leidis „rahvaste enesemääramise õiguse“ põhimõte.

Kui järelikult väikeriigid oma olemasolus peamiselt põhineda võisid ja võivad vaid oma õigusele selleks olemasoluks, siis moodustabki julgeolek oma kitsamas mõttes selle jõu, mis kindlustab kinnipidamise sellest õigusest, resp. rahvusvahelisest õigusest, ja mis garanteerib selle õiguse puutumatus ja täitmise.

Seega julgeolek on: garantiid õigusest kinnipidamiseks ja sanktsioonid õiguse täitmiseks ning selle rikkumiste ja sellest ülestastumiste vältimiseks.

Riikide julgeolek on kaitsitud rahvusvahelise õiguse põhiprintsiipidega: olemasoluõigus, iseseisvusõigus ja üheõiguslikkus.

Julgeoleku probleem on olnud tähtsamaid kõigil aegadel. Õigus olemasolule on rahvusvahelise õiguse pealustest ja sellest silmapilgust

peale, kus riigile tunnustatakse õigus olemasolule, on tal õigus võtta tarvitusele abinõusid selle olemasolu kindlustamiseks. Kuid rahvusvahelise õiguse progress kogu inimkonna tsivilisatsiooni ja rahu huvides ei tunnustanud enam, et see õigus oleks piiramata õigus, kuna kõikide riikide huvi tugeneb igatihele lubatud õigusele olemas olla. Ilma julgeolekuta ei saa olla õiglust ja vabadust. Ent need viimased omakorda muudavad julgeoleku iseloomu. Julgeoleku tegur on raskemaid analüüsimiseks ja määritlemiseks. Kui me peaksime eitama seda tegurit, siis eitaksime kogu rahvusvahelise ühiskonna kude. Tunnustada, et igal riigil on õigus ise tarvitusele võtta abinõusid oma julgeoleku kindlustamiseks, oleks tunnustada olukorda, kus jõud oleks ainukeseks seaduseks. Nii ühel kui teisel juhul ei oleks ei rahvusvahelist ühiskonda ega rahvusvahelist õigust.

Tugev ei vaja seadust, et maksma panna oma tahet. Õigus on vastuolus jõuga, kui ta püüab kaitsta nõrka tugeva vastu, vähemikku enamiku vastu ja kui ta ei taotle mitte ainult võrdsete, ühetugevuste huvide tasakaalustamist.

Julgeolek, mis on kindlustatud rahvusvahelise õiguse poolt, on vastastikune ühisjulgeolek. Ühise huvi julgeolek kindlustab riigi julgeolekut ja ka piirab seda.

Kuid ka selles ei seisne veel julgeoleku lõplik mõiste. See on arenemisel, nagu on arenemisel rahvusvaheline õigus ise, sest rahvusliku poliitika tegurid tulevad siia segama. Tihti on riigi julgeoleku mõiste segatud tema huvide julgeolekuga ja tema rahvusliku poliitika mõistes on riigi huvid loomulikult tarvilikud tema julgeolekule.

Millised on aga need huvid? Rahvusvaheline õigus ei vasta kahjuks sellele veel täiel määral.

Kõik, mida meie võime ütelda, on see, et ühe riigi julgeolek on tarvilik ta olemasolule ja selles mõttes on ta ka tunnustatud rahvusvahelise õiguse poolt. Õigus lubab üldiselt riigil tarvitusele võtta abinõusid, mida ta peab tarvilikuks oma julgeolekule, kuid ta ei tunnusta individuaalsete huvide kaitset julgeoleku sildi all, mis käivad vastu ühiskonna huvide kaitsele.

Ühishuvide ideaalist juhituna on rahvusvahelised suhted muutunud ise, muutes aegamööda doktriine, mida ainult loogika järeldas julgeoleku printsüübigi. On natuke liig öelda, et riigid on oma iseseisvuse ajajärgust jõudnud üksteisest olenemise ajajärguni. Kuid kui üksteisest olenemist mõista ühishuvide kaitse mõttes, siis on sellel mõtet, kusjuures riigi funktsioonid ulatuvad üle oma riigi kitsaste piiride kaugemale ja kõrgemale.

Eesti julgeolek.

Lähtudes neist põhimõtteist tuleb asuda ka Eesti julgeoleku probleemi juurde, vaadelda lühikeses ajaloolises retrospektiivis seda teed, mida Eesti on käinud oma julgeoleku kindlustamisel 22 aasta jooksul. Selle probleemi käsitus pole kerge, kuna hulk materjale on avalikkusele veel kättesaamatu või läbitöötamata, kuid peamisiks allikaiks sel alal saavad olla loomulikult Eesti Vabariigi poolt sõlmitud välislepingud ning avalikuks saanud konverentside materjalid. Vastavalt ülalpool antud julgeoleku definitsioonile peavad meie käsitluse alla kuuluma kõik välislepingud, mis taotleavad meie olemasolu õiguse garanteerimist ning mis

Anton Hansen-Tammsaare †.

Tammsaare on surnud. See teade oma julmas ootamatuses tabas raskelt iga mõtlemisvõimelist eestlast, sest alles äsja oli kirjanik meid üllatanud uue väärtromaaniga, mis tõendas, et suur sõnameister on praegu oma loomisvõimete täiustipul. Tammsaare uus romaan „Põrgupõhja uus Vanapagan“ oli üllatuseks ka selle poolest, et selles teoses kirjanik esmakordselt oma toodangus võttis lahastamisele sotsiaalsete vahekordade probleemi, tabades valitsevat tänapäeva võrdlemisi valusalt tema Achillese kannast.

Anton Hansen-Tammsaare oli tõetsija. Ta oli küllalt skeptik selleks, et kuulutada inimestele prohveti otsekoheusega — suurt, absoluutset tõde pole olemas, on vaid relatiivsed tõed, kuid ka need relatiivsed tõed moodustavad inimesele elusisu ja teevad tema õnnelikuks. Sellepärast talutabki Tammsaare inimesi tõetsimisteedele, kuigi ta on teadlik, et kättejuhatatud teed enamikult viivad vaid suhteliste tõdedeni ja uutel tõetsijail tuleb jälle alustada otsast peale. Oma tõetsimise rännakuil oli Tammsaare üks neid väheseid meie vaimu-inimeste hulgas, kes kunagi ei kartnud tõtt näkku ütlemast. Ta ei maskeerinud oma veendeid ja tõekspidamisi, sest igasugune teesklemine ja võltsebahumalate kummardamine oli võõras tema sirgjoonelisele isiksusele. Ta ei kuulunud nende kirjameeste kilda, kes ainelise hüveolu läätseleeme eest on valmis müüma oma vaateid, vaid Tammsaare jäi alati ustavaks iseendale ja oma tõekspidamistele. Mis sellest, et oma kodu unistused pidid minema kõige kaduva teed ja „lagle“ päris hoopis nõtkema selgrooga mees. Tammsaarele aga jäi tema üksiolu ja nende kirjandushuviliste sõnatu imetus, kes hindasid Tammsaares mitte ainult suurt kirjanikku, vaid ka suurt inimest.

„Jah nii see siin ilmas ikka on, ühel on tegemise rõõm, teisel saamise rõõm. Õnnetud on need, kes ei tee midagi ja kes ei saa midagi, päris õnnelikud need, kes teevad midagi ja kes maitsevad oma tegude vilja. Meie oleme teinud, isa, ja sellest rõõmust aitab meile“ — ütleb „Tõe ja õiguse“ V köites poeg Indrek oma elatanud isale Andresele. Ja see kibe elutõde pani ennast täies suuruses maksma suure kirjaniku elus. Ka Tammsaarel tuli leppida vaid töötegemise rõõmuga, kuna saamise rõõm jäi teistele. Küll tehti omal ajal suuri sõnu auvõla tasumisest „Tõe ja õiguse“ loojale.

Kõneldi koguni talu annetamisest. Talu muutus aga peatselt suvilaks ja suvilast sai priikorter. Elu aga arenes oma rada ja Tammsaarel tuli leppida vaid prii puhkepaigaga Metsakalmistu mändide all. Tammsaare ootamatu lahkumine mõjub eriti traagiliselt selle tõttu, et varitsev surm tabas kirjanikku keset pooleli käidud teed. Tammsaare loov and oli just murdmas endale teed kultuurmaailma. „Tõe ja õiguse“ esimesed kolm köidet olid ilmunud saksa keeles ja neljas köide ootas järjekorda. Oli valminud isegi V köite saksakeelne tõlge. „Tõe ja õiguse“ ilmumine Rootsis, Taanis, Hollandis ja Tšehhoslovakkias oli muutunud käegakombatavaks tõsiasjaks. Isegi kõikide kunstide emamaal — Prantsusmaal pidi tõlkena ilmuma „Tõde ja õigus“. Sõja puhkemine pani seisma tõlgete ilmumise. Seega haihtusid ka kirjaniku lootused — maista eluõhtul oma töövilja. Loomingu jätkamise lootused aga löikas läbi surm, mis lõi suure tühiku meie rahvusliku kultuuri arengusse. Eesti rahvas on tähelepanuväärselt rikas loovate annete poolest, kuid sellele vaatamata seisame praegu traagilise tõsiasja ees, et meil pole ainustki loovat annet, kes suudaks asendada Tammsaare loovisikut. Eriti praegusel raskel ajajärgul, millal kuningas kannatab külma käes ja rahvaste elus propaganda on muutunud uueks alkeemiaks, „mis peab ei millestki tegema kulda“, oleks eesti elu nii hädasti vajanud Tammsaaret kui väsimatut tõetsijat. Suur tundmatu aga tahtis teisiti ja Tammsaare läks sinna, kust pole tagasitulekut enam kellelgi. Ainult need tuhanded leinajad meie rahva laiadest hulkadest, kes 4. märtsi õhtupoolikul Estonia kontsertsaalis sõnatus kaotuse valus möödusid suurkirjaniku tardunud näo eest — tõendasid selle kaotuse suurust, mis Tammsaare surm tõi eesti rahvale.

„Tõe ja õiguse“ V köites Mäe vanaperemees Andres, nähes oma elupikkuse unistuse teostumist, sureb rahulikuna ja õnnelikuna. Poeg Indrek aga kannab isa laipa kätel koju ja mõtleb: „On see inimene igavene? Kes vastab? Aga kindlasti on ta inimene, kes elas ja võitles. Ja nüüd on ta surnud. Aga Indrekul ei ole kahju, mitte põrmugi ei ole tal kahju, ainult lõpmata hell tundmus on rinnas, et ta kannab seda kätel, kes oli kord inimene ja kes tahtis olla igavene.“ Tammsaare oli suur inimene. Kuid ta oli ka suur kirjanik. Ta ei tahtnud olla igavene. Kuid oma töödes elab ta igavesti edasi niikaua, kui elab eesti rahvas.

J. Viidang.

sisaldavad sanktsioone selle õiguse täitmiseks ning rikkumiste vältimiseks, seega peamiselt kõik Eesti riigi poolt sõlmitud poliitilised lepingud.

Kuna Eesti välispoliitika peamiseks ülesandeks on Eesti riigi vahelkordade reguleerimine teiste riikidega ning oma positsiooni kindlustamine rahvusvahelise ühiskonna liikmena selles ühiskonnas, milline ülesanne moodustabki julgeoleku garanteerimise peamise tuuma, siis moodustab julgeolu probleemi käsitlemine teatavas mõttes Eesti välispoliitilise ajaloo käsitlemise, millele aga käesolevad read ruumi kitsuse tõttu kuidagi ei pretendeeri. Ka ei taotle meie mingit Eesti välispoliitika kriitikat, vaid objektiivset asjaolude registreerimist teadaolevate materjalide põhjal.

Vaadeldes Eesti diplomaatilisi aktsioone ja sõlmitud poliitilisi lepinguid võime suurtes laastudes jagada Eesti välispoliitika Eesti riigi julgeoleku kindlustamisel 5 järku: 1) periood Eesti Vabariigi väljakuulutamisest 24. II 1918 kuni Eesti-Vene rahulepingu sõlmimiseni 2. II 1920; 2) periood Eesti-Vene rahulepingust kuni Eesti-Läti kaitseliidu lepingu sõlmimiseni 1. XI 1923; 3) periood Eesti-Läti kaitseliidu lepingust kuni Eesti- N. V. Liidu mittekallaletungi ja tülide rahulisel teel lahendamise lepingu sõlmimiseni 16. VI 1932; 4) periood Eesti-NSV Liidu mittekallaletungi lepingust kuni Eesti-Saksa mittekallaletungi lepingu sõlmimiseni 7. VI 1939. a.; 5) periood Eesti-Saksa mittekallaletungi lepingust kuni Eesti-NSV Liidu vastastikuse abistamise pakti sõlmimiseni 28. IX 1939.

I.

24. II 1918 — 2. II 1920.

23. I 18 võttis Maapäeva komitee vastu otsuse kuulutada Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, mille neutraliteet oleks tagatud rahvusvaheliste konventsioonidega.

Maapäeva ja Vanematekogu poolt välisdelegatsioonile välisriikide ees deklareerimiseks koostatud „Memorandumis poliitilise olukorra kohta Eestis“ (24. I 18), märgitakse, et 10. I 18 Vanematekogu ja parteide nõupidamisel võeti vastu ühel häälel resolutsioon: „Eesti tema etnograafilistes piirides peab viibimata kuulutatama iseseisvaks demokraatlikuks riigiks. Eesti Vabariik tuleb kuulutada erapooletuks maaks ja seks otstarbeks on vaja nõuda välisriikidelt rahvusvahelisi tagatisi.“

Eesti iseseisvuse väljakuulutamise päeva, 24. veebruari 1918. a. „Manifestis kõigile Eestimaa rahvastele“ seisab:

„Kõigi naaberriikide ja rahvaste vastu tahab Eesti vabariik täielikku poliitilist erapooletust pidada, ja loodab ühtlasi kindlasti, et tema erapooletus nende poolt niisama ka täieliku erapooletusega vastatakse.“

23. aprillil 1918 Inglise valitsusele ja 8. mail 1918 Prantsuse valitsusele välisdelegatsiooni liikmete: A. Piibu, K. R. Pusta ja E. Virgo poolt üle antud memorandumis nõutaksegi saadud instruksioonide põhjal Eestile õigust osa võtta üldisest rahukonverentsist selleks, et ta saaks seal kaitsta oma huvisid ja esitada konverentsile kava Eesti erapooletuks tunnustamise ja selle erapooletuse rahvusvaheliste tagatiste kohta.

Kõigist neist dokumentidest näeme, et peale esimese ülesande — saada Eesti iseseisvuse juriidilist tunnustamist, olid Eesti juhtivad organid üles seadnud Eesti alaliselt erapooletuks kuulutamise sihi, mis ongi Eesti riigi esimeseks välispoliitiliseks credo'ks ja milles tol ajal nähti Eesti riigi julgeolu kindlustamise peamist elementi.

Eesti välisdelegatsiooni võideldes Eesti iseseisvuse tunnustamise eest Lääne suurriikide — liitlaste juures, kelles Eesti rahvusliku iseseisvuse juhid nägid tol ajal ainuvõimalikke huvitundjaid oma iseseisvuse vastu, kuna Eesti territooriumi okupant — Saksa keisririik — ei osutanud mingit vastutulekut Eesti rahvusriikliku iseseisvuse üritusile ja Nõukogude Vene oli 3. märtsil 1918. a. oma sisemise nõrkuse tõttu sõlminud Saksaga Brest-Litovski rahulepingu ja 27. augustil 1918 Berliini lepingu, mis loovutasid ilmselt Eesti territooriumi Saksa mõjusfäärile, lõppes maailmasõda Saksamaa kaotusega ning tema okupatsiooniväe lahkumisega Eesti territooriumilt.

Alates 11. novembrist 1918 seni põranda all teotsenud Eesti Ajutine Valitsus muutus tegelikult valitsuseks ning ruttas deklareerima:

„Et Eesti riigile teiste riikide poolt olemasolemise õigust kindlustada, selleks tahab Ajutine Valitsus kohe sellele alusele asumiseks eeltöid teha, et Eesti erapooletu ja vabakauplemise maa on, kes ühtlaselt sõbralikus vahekorras kõigi rahvastega elab. Eesti riik on rahva enesemääramise õiguse põhjal tekkinud ja sellele õigusele tahab Ajutine Valitsus kaitset ja tuge suurriikide poolt leida. Ajutine Valitsus teeb sammusid selleks, et tema esitajad välismaal, iseäranis rahukonverentsil suudaksid Eesti iseseisvusele rahvusvahelises elus kindla aluse panna. Selleks tahab Ajutine Valitsus juba lähemal ajal omale välismaal erikordse esituse luua, mis ühe Ajutise Valitsuse liikme juhatusel seal töötaks.“

Näeme siin juba esimeste välispoliitiliste ülesannete täpsemat ja praktilist defineerimist.

Kuid kui võitlus Eesti iseseisvuse ja selle riikliku julgeolu eest seni oli püsinud enam-vähem teoreetilisel pinnal, siis tuli Saksa okupantide maalt lahkudes asuda otsekohe selle tegelikule kaitsmisele, organiseerides vastupanu Eesti ajaloolisele territooriumile sissetungivate nõukogude vägede vastu, milline võitlus arenes Vabadussõjaks.

Oli loomulik, et Eesti välispoliitika ülesannetele — saavutada Eesti riigi de jure tunnustamist ja ta julgeolu garanteerimist tulevikus neutraliserimise näol — lisanes otsekohe praktilise ülesandena sekundeerida eesti rahva füüsilisi jõupingutusi välisabi taotlemisega. Välisdelegatsioon suutiski selle ülesande teostada Inglise sõjaläevastiku 12. dets. 1918 Tallinna alla ilmumise mõjutamisega ning relvade, laske- moona ja muu sõjavarustuse muretsemisega Inglismaalt.

Eesti julgeolu preventiivse õigusliku kindlustamise ürituste asemele astusid olukorra reaalsuse sunnil julgeolu füüsilise jõu kindlustamise tendentsid.

Esmajoones tuli teatavaks teha ja selgitada Eesti riikliku olemasolu positsioon rahvusvahelises ühiskonnas, eriti aga suhetes oma suurima naabriga, Nõukogude Venega, kellega oli käimas verine heitlus. Toetudes juba Eesti iseseisvuse väljakuulutamisel deklareeritud põhimõtetele, Eesti delegatsiooni esimehe asetäitja Pariisi rahukonverentsil, Ants Piip, deklareeris konverentsi Balti komisjonis 28. mail 1919: „... Meie deklareerime, et oleme valmis tegema kõik vajaliku majanduslikult seisukohalt, et anda Venemaaale vaba juurdepääsu Balti merele meie sadamate kaudu, kas vaba transiidi, vabasadamade või transpordite kohta käivate kokkulepete ning eriti soodsate kaubanduslepingute teel, mis tuleksid sõlmimisele, kui vajalik, Rahvasteliidu kontrolli all.“

Näeme siin juba tollal Eesti välispoliitikas selgelt realiteete arvestavat iseloomu joont.

Kui Pariisi rahukonverentsi tulemusena 28. juunil 1919. a. alla kirjutati Versailles rahuleping, mis sisaldas ka Rahvasteliidu pakti, ja kui Eesti delegatsioon sellelt konverentsilt pidi tagasi tulema pettumusega — Eesti de jure tunnustus jäi saavutamata ja Eesti riigi rahvusvaheline statuut Euroopa üldise ümberkorraldamise raamides fikseerimata ning täiesti ebakindlaks — astus Eesti välispoliitika juhituna realistist par excellence Jaan Poskast, iseseisvate teele arvestades vaid kõige otsemaid ja lähemaid Eesti rahvusliku iseseisvuse ja julgeolu kindlustamise nõudeid.

Ära nähes, et Eesti julgeolu nurgakiviks ja alussambaks võib olla vaid selgelt ning ausalt korraldatud vahekorid Nõukogude Venega, Eesti võttis vastu Pihkva langemisele järgnenud Nõukogude Vene väliskomisari Tšitšerini ettepaneku 31. augustist 1919 rahuläbirääkimiste alustamiseks, millist võimalust oli sondeeritud juba aprillis 1919.

Selle Eesti julgeolu määrava põhjapaneva elemendi, nimetame seda *vene elementiks*, kõrval, mis baseerub vältimatult meie geopoliitilisel asendil, kerkis, suurelt sõltuvana sellest, üles meie julgeolu teine oluline element — *balti element*, mille olemasolu põhineb samuti meie geopoliitilisel asendil.

Veendumuses, et julgeoleku täiuslikkus võib baseeruda vaid julgeolu üksikute elementide relatiivses potentsiaalses tasakaalus, Eesti välispoliitika hakkas üritama Balti riikide liidu ideed.

Olles töötanud koos oma riikliku iseseisvuse tunnustamise saavutamisel välisriikidelt nii Läti, Leedu kui Soomega ning võidelnud koos Lätiiga saksa avantüristliku landesveeriga selle püüetel Baltikumi taasvallutamiseks saksa hertsogiriigi unistustele, ja saanud ergutavat abi Soomelt oma vabadussõjas, omistas Eesti oma välispoliitikas oma julgeolu garanteerimise tõhusamate vormide otsingul Balti riikide koostööle esmajärgulise koha, lähtudes vene ja balti elementide tasakaalu ja jõude koordineerimise vajadusest kumbagi elementi eluliselt huvitava regiooni patsifitseerimisel ja julgeolu kindlustamisel.

Neil põhjusil Eesti kutsuski 14. septembril 1919. a. Tallinna kokku Balti riikide konverentsi, millest võtsid osa Eesti, Soome, Läti ja Leedu pea- ja välisministrid. Konverentsil otsustati rahuläbirääkimisi Nõukogude Venega pidada ühiselt ja sellest informeerida liitriike.

Esimene konverents Eesti ja Nõukogude Vene delegaatide vahel toimus 16. septembril 1919. a. Pihkvas, mis aga katkestati 18. septembril Eesti soovil, et võimaldada pidada läbirääkimisi üldise Balti rahu taustal, koos Läti, Leedu ja Soomega, kes mitmesuguseil põhjustel sellest konverentsist ei saanud osa võtta.

Vaatamata veel kahele Eesti, Soome, Läti ja Leedu pea- ja välisministrite vahel toimunud konverentsile ning kuigi Eesti, Läti ja Leedu poolt 4. oktoobril 1919 tehti Nõukogude Venele ühine ettepanek rahuläbirääkimiste alustamiseks ja novembri keskel Tartus toimus Eesti, Läti ja Leedu ning Nõukogude Vene esindajate vahel konverents, mille tulemusena alla kirjutati 19. novembril 1919 esimene Balti riikide leping Nõukogude Venega vangide vahetamise alal, ei läinud Eestil siiski korda saavutada teiste Balti riikide kohest kaasatulekut rahu

sõlmimiseks Nõukogude Venega ning ta algas rahuläbirääkimisi üksi Tartus, 5. detsembril 1919, mis lõppes sõjalise tegevuse seiskapanemise lepingu allakirjutamisega 31. detsembril 1919. Vastavalt lepingule lõppeski sõjategevus faktiliselt 3. jaanuaril 1920.

See vaerahuleping lahendas juba põhimõtteliselt Eesti riikliku iseisvuse tunnustamise, riigipiiri kindlaksmääramise ja sõjalise julgeolu tagatised, mis pärast lõplikult formuleerituna rahulepingusse kanti.

Paralleelselt Eesti julgeolu vene elemendi lahendamisele üritati nii Eesti kui teiste Balti riikide poolt ka balti elemendi lahendamist. Lisaks Soomele oli juba Balti riikide huvifääri tõmmatud ka Poola, Eesti, Läti, Leedu ja Poola poolt Riia konverentsil tehtud otsuse kohaselt tegi Eesti Soomele ettepaneku kokku kutsuda Helsingisse esimene viie riigi konverents. Soome kutsel toimuski nn. Helsingi poliitiline konverents 15.—22. jaanuarini 1920. Konverentsi sihiks oli arutada kõiki küsimusi, millele võib omistada ühist huvi kas oma naabruse tõttu Nõukogude Venele või asjaolu tõttu, et nad puudutavad kaitseabinõusid ähvardavate ohtude või rünnakute vastu. Järelikult kaks kindlasti defineeritud probleemidekompleksi: 1) Nõukogude Vene naaberriikide vahel korraldamine oma suure naabriga ja 2) ühiste defensiivsete abinõude raamistamine.

Konverents lõppes praktiliste poliitiliste tulemusteta, kuna ei lepitud kokku ühise või separaatrahu küsimustes Nõukogude Venega ega ka defensiiv-sõjalise konventsiooni sõlmimise küsimustes. Konverents ebaõnnestus peamiselt Leedu-Poola vahelise piiritüli rahulise lahendamise võimatuse selgumisel. Märkimisväärne on konverentsi otsused Balti mere neutraliseerimise soovitatavuse, majandusliku koostöö ühise organi loomise ja Skandinaavia riikidele viie-riigi konverentsidega liitumise üleskutse saatmise alal. Võeti ka vastu resolutsioon, et konverents näeks heameelel Eesti, Läti ja Leedu tunnustamist de jure liitriikide poolt... (Poola ja Soome olid seda teinud vaid de facto.)

2. veebruaril 1920 sõlmis Eesti Nõukogude Venega Tartus rahulepingu, mis jõustus 14. veebruaril 1920, millal lepinguosalisel lepingu eeskirjade kohaselt vastastikku teatasid lepingu ratifitseerimisest, mis toimus muide telegraafiliselt.

Eesti riikliku julgeoleku seisukohalt on tähtis esmajoones lepingu artikkel II, mille kohaselt Nõukogude Vene, lähtudes tema poolt välja kuulutatud kõigi rahvaste vabast enesemääramise õigusest, tunnustab vastuvaidlematult Eesti riigi sõltumatuse ja iseisvuse ning loobub igaveseks ajaks kõigist suveräänõigusist, mis Venemaal olid Eesti rahva ja maa suhtes maksvusel olnud riigiõigusliku korra kui ka rahvusvaheliste lepingute alusel, mis selles artiklis tähendatud mõttes kaotavad kehtivuse tulevasteks aegadeks.

Teise poliitilise momendina tuleb märkida rahulepingu artiklit V, milles Venemaa kohustub juhul, kui Eesti alaline neutraliteet leiab rahvusvahelise tunnustuse, pidama seda neutraliteeti ning osa võtma selle neutraliteedi säilitamise tagamisest.

Artikkel VI näeb ette kummagi lepinguosalise kohustuse liituda Soome lahe neutraliseerimisega kõigi huviosaliste riikide poolt väljatöötatud ja vastavate rahvusvaheliste aktidega kindlaks määratud tingi-

mustel, kohustusega viia oma merejõud vastavas rahvusvahelises lepingus ettenähtud seisukorda.

Tähelepanu vääriavad artikli VII punktid 1, 4 ja 5, mis üldjoontes, mõnes suhtes koguni laiendatuna, panevad kehtima lepinguosaliste vahel neutraliteedi reeglid, kuigi seda *expressis verbis* mainimata.

Nii keelatakse ära igasuguste vägede viibimine oma pinnal, peale oma valitsuse vägede ning sõprusriikide vägede, kellega ühel lepinguosalisel on sõlmitud sõjaline konventsioon, kuid kes ei seisa sõjajalal teise lepinguosalisega. Samuti keelatakse ära oma territooriumi piirides isikliku koosseisu värbamine ja mobiliseerimine selliste riikide sõjaväkke ja sellistesse organisatsioonidesse ja gruppidesse, mille eesmärgiks on relvastatud võitlus teise lepinguosalise vastu.

Lepinguosalised keelavad ära riikidel, kes on faktilises sõjaseisukorras teise lepinguosalisega, ja organisatsioonidel ja gruppidel, kelle eesmärgiks on relvastatud võitlus teise lepinguosalise vastu, vedada oma sadamate kaudu ja oma territooriumil kõike seda, mida võiks ära kasutada kallaletungiks teise lepinguosalise vastu, ja loetakse üles vastavate transportide liigid. Analoogiline keeld on ette nähtud samasuguste riikide, organisatsioonide ja gruppide sõjalaevade sisselaskmiseks oma sadamasse ja sõiduks oma territoriaalvetes.

Artikkel VII punkt 5 näeb ette eeskirja, mis sisaldab puhtakujulise teise lepinguosalise valitsusrežiimi mitte-sissesegamise põhimõtte, keelates ära selliste organisatsioonide ja gruppide moodustamise ja viibimise oma territooriumil, kes pretendeerivad teise lepinguosalise kogu või osa territooriumi valitsemisele, samuti selliste organisatsioonide ja gruppide esinduste ja ametiisikute viibimise oma territooriumil, kelle eesmärgiks on teise lepinguosalise valitsuse kukutamine.

Nõnda näieme, et oma rahulepinguga Nõukogude Venega Eesti püstitas soliidse vundamenti oma riiklikule julgeolule, saavutades selle esimesena astunud julge sammuga, mille eest hoiatasid ja sellele vaenulikud olid mitte ainult egotsentrilistest huvidest ja sentimentaal-poliitilisist eelistustist juhitud tectavad suurriigid, vaid rida teisigi ebalejaid, tunnustuse ja garantii oma iseseisvusele suurriigilt, kelle huvid kõige elulisemad selles rajoonis ja kelle tuleviku potentsi ei saanud mitte otsustada mööduva mullistuse järgi.

Olles asunud algul oma julgeolu garanteerimise üritustele rahvusvahelises maastaabis, sihtides enese poolt püstitatud alalise neutraliteedi universaalsele tagamisele, leidis Eesti end peagi asetatuna realiteedi ette, millest ta oskas tõmmata koheseid järeldusi, asudes korraldama vahetõrke oma julgeolu peakomponendiga — vene elemendiga, lahendades selle õnnelikult Tartu rahulepinguga, mis tähistab ühe lühikeste, kuid väga viljaka ja võitlusrohke perioodi lõppu Eesti välispoliitikas.

K. Keevesk.

ORGANISEERITUD VÕÕRKEHA.

Möödunud sügisel alanud balti sakslaste rändamine oma põlisele emamaale on jõudmas lõpule. Ühenduses sellega peaksid olema lõppenud ka nende sajanideid väldanud kutsumus ja püüdlused.

Eestlastel ja Eesti riigil jääb vaid ülesandeks, tõmmata joon alla baltluse tegevusele ja koostada ajalooline bilanss ning saata täide sellest tulenevad õigustused ja kohustused. Baltluse teiskordne Eesti pinnal tekimine peab olema nüüd võimatu. See on põhiline alus, millest lähtuagu igasugune eestlaste tegevus ja toimingud. Sellelt seisukohalt väljudes püüame esijoones selgitada, milline ja kui suur osa baltlust jäi siia vabatahtlikult edasi olelema, ühenduses sellega määrates selle osa rahvuspoliitilise iseloomu ja põhialused. Samuti püüame määrata, kas siiajäädud on pannud maha baltluse rahvusgrupi püüdlused, ja kui mitte, siis kuidas kavatsetakse läbi viia uusi samasuunalisi püüdlusi.

Vaatlused näitavad, et siiajäädud on väga elujõuline baltlaste grupp; need on isikud, kes on varanduslikult hästi kindlustatud, kuid kellele hoiak ja meelsus jätab nii mõndagi soovida. Järgnedes Saksa riigijuhi kutsele oleksid nad kaotanud härrasmehelikud, lahedad elamisvõimalused ja kontrolli oma varanduste üle. Peale selle oleks neid „seal kusagil“ seotud töö ja sotsiaalsete kohustustega, kuid neid asjaolusid kartsid siiajäädud kõige rohkem. Elades Eestis jäid neile nende mugavused ning alatine võimalus sümptatiseerida „emamaale“ ja näidata end „emamaa“ huvide eest edasivõitlejana — mis oleks nendele olemisõigustuse baasiks. Neist asjaoludest lähtudes ei tuleks siiajäädud baltluse killukesse suhtuda sugugi ükskõiksusega, vaid läbi viia sirgjooneline eesti hoiak, et ei tekiks edaspidi nende poolt riigi ja rahva elule mingisuguseid häireid ega arusaamatusi. Need, kes on siia maha jäädud, tulgu eestlusega kaasa tingimustetult.

Üheks abinõuks, millega võidakse läbi lõigata nende missioonilised ja ideoloogilised püüdmised, on — heita põgus pilk nende organisatsioonidele ja nende püüdlusest ja tegevusest teha ainus ja õige järeldus.

Möödunud aasta ERK-i viimases numbris, kus oli toodud üksikasjaline ülevaade baltlaste olemasolevaist organisatsioonidest, nähtus, et need olles näiliselt süütu ilmega, olid suuremalt jaolt kõik rakendatud teatava kindla võõrideoloogia teenistusse. Nende organisatsioonide võrk kui ka püüdlused ei olnud seotud Eesti maa ja eesti rahva saatusega, vaid nende sihiks oli midagi muud, mis oli suurem kui Eesti saatus ja millele võis ohvriks tuua Eesti saatuse tema raskeimal tunnil. Niisuguste organisatsioonide edasi eksisteerimine aga ei ole millegagi õigustatud ega põhjendatud.

On veel teisi asjaolusid, mis teevad baltlaste organisatsioonide edasipüsivuse mõttetuks. Teada oleval andmeil oli baltlastel enne opteerumist vähemalt 157 igasugust ühingut. Viimaste kuude jooksul on siseministeeriumi poolt likvideeritud ainult 7 ühingut ¹⁾. Seega jätkavad praegu vähemalt 150 baltlaste ühingut oma tegevust. Seevastu rahvaloenduse andmete järgi oli Eestis umbes 16.300 baltlast. Viimaste andmete järgi on Eestist lahkunud neist 13.500 isikut, sellega jääks baltlasi siia umbes 2800 isikut. 2800 baltlase kohta 150 organisatsiooni. See teeb iga 18 isiku kohta ühe organisatsiooni! Arvestades, et igal ühingul on omad organid, mis haaravad endasse 8 kuni 10 isikut, siis nende ühingute vaba liikmeskond oleks 8 kuni 9 isikut

¹⁾ Likvideeritud ühingute arv on tegelikult suurem, kui käesolevas artiklis mainitud, 7 ühingut peeti enne opteerumist veel teatud määralt elujõuliseks.

ühingu kohta. Mõnelt poolt on avaldatud arvamist, et eeltoodud nähe oleks kõrvaldatav sellega, et eestlased astuksid baltlaste organisatsioonidesse ning purustaksid need missiooniliselt suletud grupid oma rahvuslikkusega. Muidugi see on ju võimalus, kuid kõige h a l v e m v ö i m a l u s.

Era-organisatsioonid oma sisemises tegevuses on pea täiesti autonoomsed, seega liikmeskonda neisse ei saa määrata administratiivkorrast väljastpoolt. Kõigisse neisse organisatsioonidesse on jäänud püsima baltlastest koosnev juhtkond. Enamikul neist ühinguist on peale ümberasumise teostamist juba valitud uued juhatused. See juhtkond asetab tihedale sõelale iga uue juurdetulnuka. Päril kindel on, et rahvuslikel eestlastel ei ole ligipääsu neisse organisatsioonidesse, küll on aga avatud tee neile, kellele selg on hästi paindub ning kelledest on eeldusi kasvatada võitlejaid selleks, et Eesti saatus ka edaspidi kujuneks neile teisejärguliseks saatuses. Avasilmi mainitud organisatsioonide siseelu jälgides peame nentima, et mainitud protsess juba täiel määral toimub. Neisse ühinguisse püsima jäänud baltlastest koosnev liikmeskond, isikud, kes on läbi imbutunud mitte-eestlaslikust mõtlemisviisist, töötab süstemaatiliselt ümber oma soovikohaselt juurde tulnud liikmeskonna mõtlemisviisi ja muudab need organisatsioonid samm-sammult jällegi k a d a k l u s e t a i m e l a v a d e k s.

Peale selle on baltlaste organisatsioonide põhikirjade, kodukordade ja sisekorralduste ehitused lähtunud eestlusele hoopis erinevaist ülesannetest, nende sihid suunduvad baltluse eesmärkide teenimisele. Eestlase seisukohalt tuleks viia läbi põhi- ning teiste kirjade oluline muutmine. Küsimus võib tõusta, kui otsustavalt seda üldse teha suudetakse sellise kirju pere juures, pealegi kui juhtkond on tihedalt kokkuhoidev ja majanduslikult hästi asetatud klass. Ning kogu asjade käik paratamatult tekitab olukordi, et eestlased aitavad tahtmatult kaasa baltluse sihtide teenimisele.

Kõik need asjaolud teevad vastuvõtmatuks soovi, et eestlased võtaksid üle baltlaste organisatsioonid. Ülevõtmisega ei võida eestlased mitte midagi, vaid nad ainult kaotavad. Baltlaste traditsiooniliste organisatsioonide edasitötamine eestlaste abiga ei vii meid sihile, ja kuigi võiks viia, siis liiga suurte pingutustega, mida need organisatsioonid ning nende tähtsus eestlaste jaoks kunagi väärt ei ole ega väärt ei saa olema.

Lähtudes eeltoodust tuleb likvideerida kõik baltlaste organisatsioonid. Ja mida rutem, seda parem meile. Need, kes asuvad restaupeerima baltlaste organisatsioone, ärgu pangu pahaks mõningate aegade möödumisel, et nad teenivad võõrast asja ning on muutunud eestlaste asja äraandjaks.

E. Hüdna.

ERAPOOLETUS JA SÕJAMAJANDUS.

Tahame säilitada erapooletust olukorras, kus meie lähemas ja kauges ümbruses peab pidu sõjajamal Mars.

Kuidas mõjutab sõdivate riikide sõjamaajandus meie kui erapooletu riigi majandust? Kas vahekorrad siin kujunevad samadeks, kui see oli

Maailmasõjas sõdivate ja erapooletute riikide vahel? Kuidas kujunevad vahekorrad erapooletus riigis endas rahvamajanduse ja riigikaitsemajanduse vahel olukorras, kus teda ümbritseb sõdivate riikide sõjamajandus?

Need on küsimused, milledele tuleb vastus leida, kui tahetakse teostada viimases eelarves peegelduvat valitsuse tahet — pöörata erilist rõhku endakaitsele praegusel segasel ajal. On selge, et see tahe ei ole suunatud üksi sõjalistele jõududele, vaid kogu rahva jõuallikate rakendamisele riigikaitseks.

Kui vaadelda P.-Euroopa erapooletute riikide olukorda Maailmasõjas, siis vastavad riigid ise oma olukorda kirjeldades püüavad esile tuua ainult raskusi, mille tõttu jääb esialgne mulje, et naabruses möllav sõda mõjutab halvavalt ka erapooletute riikide majandust. Tegelikult ilmneb erapooletute riikide majanduses ka vastupidiseid nähteid.

Kui vaadelda Rootsi olukorda Maailmasõja eel- ja järelperioodil, siis näeme, et enne Maailmasõda Rootsi oli võrdlemisi kapitalivaene maa, riigil oli suhteliselt palju välisvõlga ning hulk ettevõtteid tugines väliskapitalile. Sõja järelperioodil aga ilmnes ümberpööratud olukord. Sõja lõpuks on tasutud $\frac{2}{3}$ ennesõjaaegsest välisvõlast, seni väliskapitalile tuginenud käitised on pea kõik üle läinud rootslaste valdusesse ja peale selle olid rootslased \$ 56 milj. suuruse välisväärtpaberite paketi omanikud, s. t. rootsi kapital teenis kasu välismaal. Selle olukorra allakriipsutamist püüavad rootslased igati vältida, mis on ka loomulik, sest pole ilus ega inimlik, kui rõhutatakse, et on saadud majanduslikke kasusid naabri vere ja vaeva arvel.

Teisest küljest sõja kirjeldatud positiivse lõpptulemuse kõrval esines ka rida raskusi majandusalal, mille vastu tuli erapooletuil riikidel võidelda sõja ajal.

Üldise põhinähtena esines Maailmasõja ajal olukorra muutus nõudmise ja pakkumise vahel väliskaubanduses. Kui enne sõda käis võitlus turgude pärast, siis sõja ajal nõuti sõdivate riikide poolt rohkem, kui suudeti pakkuda. Kui ei saadud küllaldaselt, tuldi ja võeti ise. Viimast nähet iseloomustab Saksamaa sõjakäik Rumeeniasse (samasuguses olukorras on Rumeenia praegu).

Sõja ajal esines üldine terav välistoorainete puudus ka erapooletuis riikides, eriti selles osas, mis saadi enne sõda sõdivaist riikidest. Kuid selle nähte juures esines ka pehmemdavaid asjaolusid. Teisest erapooletust riigist toorainete hankimisel oli erapooletu riik soodsamas olukorras kui sõdiv, sest erapooletu riik oli sõja ajal maksuvõimelisem ja usaldusväärsem. Teisest küljest sõdivad riigid ise püüdsid võimalust mööda erapooletuid riike toorainega varustada vähemalt selles osas, kus nad lootsid vastavast toorainest vajalikke valmis-produkte tagasi saada. Sellise võttega sõdiv riik rakendas kaudselt oma sõjamajanduse teenistusse ka erapooletute riikide majandusi (eriti tööstuse), mis omakorda võimaldas tal rohkem jõude mobiliseerida rindele.

Üheks olulisemaks raskuseks erapooletuil riikidel oli väärilise tasu saamine oma eksportkauba eest sõdivaist riikidelt. Kuna võlgu müümise korral saadi seda vähem tasu, mida pikemaajalise krediidi peale müük teostus, sest raha väärtus sõja ajal langes pidevalt, siis püüti olukorrast üle saada mitmesuguste võtetega, nagu:

a) Püüti ekspordi katteks hankida kohe varasid sõdival maal. Seejuures esines ka oma riisiko, sest sõdiv riik võis neid eraomandi õigusi hiljem mitte tunnustada, nagu see ühes riigis sündiski.

b) Müüdi nii pikaajalise krediidi peale kuni oli loota, et sõda on möödunud ja rahakursid uuesti stabiliseerunud. c) Püüti tagasi osta oma riigi laenu- ja väärtpabereid, mis olid sõdivate riikide omanduses.

Peale eespoolkirjeldatud nähete esines erapooletuis riikides raskusi nende sisemises majanduselusel. Nagu näha tabelist nr. 1, esines võrdlemisi suur elukalliduse tõus ka erapooletuis riikides, kuid seejuures tõusis ka reaalpalk, mis kohati ületas isegi elukalliduse (Rootsis 1919. a., samuti teistes erapooletuis riikides). Samuti oli märgatav tööliste arvu kasvamine sõja I ja II kolmandikul.

Tabel nr. 1.

Andmed Skandinaavia riikide majanduse kohta 1913.—1921. a.									
Rootsi:									
	1913. a.	1914. a.	1915. a.	1916. a.	1917. a.	1918. a.	1919. a.	1920. a.	1921. a.
Elatusmaks.	100	105	120	130	165	230	265	270	240
Nom. palk	100	100	110	120	145	200	260	290	275
Tööliste arv (1000-tes)	415	420	425	450	455	440	445	470	375
Taani:									
Elatusmaks.	—	100	116	136	155	182	211	262	237
Nom. palk	100	100	102	118	133	170	268	331	319
Töötute arv (%)	7,5	9,9	7,7	4,9	9,7	18,1	10,9	6,1	—
Norra:									
Elatusmaks.	100	115	130	175	220	265	295	305	270
Nom. palk	100	105	120	150	215	280	340	365	330

Võib alla kriipsutada, et elukalliduse tõus Taanis oli väiksem kui teistes erapooletuis riikides. Seda nähtust põhjustas asjaolu, et Taanis oli toiduaineid omalt maalt võtta, kuna teised olid osaliselt sõltuvad välisest. Selles osas on meie olukord lähedane Taani omale. See asjaolu lubab oletada, et ka meie olukord toiduainete alal peaks aitamata pehmeneda meie elukalliduse tõusu.

Järgnevalt tekib küsimus, kas meie olukord kujuneb samaks kui eespool kirjeldatud, või on siin ette näha erilisi nähteid.

Üldiseks nähteks Maailmasõjas oli, et keskriikide (Saksa) mõju P.-Euroopa neutraalriikidele oli tugevam kui lääneriikide (Inglismaa) mõju, olgugi et neutraalriikide püüd oli siin keskteed käia. Saksa mõju ülekaal oli tingitud tema geograafilisest asendist. (Vaata tabel nr. 2)

Tabel nr. 2.

Toiduainete eksport Skandinaavia riikidest Inglismaale ja Saksamaale 1913.—1917. a. (1000 tn).

	1913. a.	1914. a.	1915. a.	1916. a.	1917. a.
Inglismaale	344	360	275	192	172
Saksamaale	252	262	561	621	315

Selline majanduslikult ühe sõdiva poole mõju alla sattumine, mis esines Maailmasõjas P.-Euroopa erapooletute riikide juures, on Balti riiki-

del ette näha kõige teravamal kujul. Seda asjaolu iseloomustavad väga selgesti nii mitmedki sündmused lähemas minevikus. Kui ühes Balti riigis majandusjuhtide poolt deklareeriti, et on läinud korda luua kokkulepet soodsate hindadega põllumajandussaaduste väljaveoks, siis järgnes sellele mitme laeva kaaperdamine Balti merel. Selline, võiks ütelda, demonstratsiooni akt oli selleks, et veenda meid eespoolnimetatud olukorras, s. t. selles, et oleme majanduslikult pea täielikult Saksa mõju sfääris praeguse sõja ajal, mis meie geograafilise asendi tõttu on täiesti loomulik. Iseloomult on see nähe analoogiline praegusele Inglise-Itaalia vahekorrale, kus esimene teeb takistusi viimasele kivisöe väljaveoks Saksamaalt.

Milliseid erinähteid kutsub selline eriolukord (majanduslikult täiesti ühe sõdiva poole mõju all olemine) esile meie majanduses?

Tundub, et allpoolkirjeldatud üldised nähted esinevad kahtlemata ka tulevikus ja osaliselt esinevadki juba meie majanduses. Need on: 1) Nõudmise ja pakkumise vahekorra ümberkujunemine väliskaubanduses. 2) Erilised raskused tooraine hankimise alal välismaalt. 3) Raskused oma ekspordi eest väärilise tasu saamisel. 4) Oma rahvamajanduses: a) majanduse, eriti tööstuse, ümberkujundamine vastavalt sõdivate riikide sõjamajanduse nõudeile ja välistoorainete saadavusele; b) elukalliduse tõus; c) tööjõu ümberkorraldamine; d) töötasu reguleerimine.

Eespoolkirjeldatud meie eriolukorra tõttu tundub, et pearaskuseks kujuneb ekspordi eest väärilise tasu saamine.

Teises järjekorras kujunevad keeruliseks ümberorienteerumise küsimused tööstuse osas. Siin ristleb kolm probleemi: 1) püüd sõjamajanduse tagajärjel tekkinud konjunktuuri ära kasutada; 2) nõue, et tänapäeva segasel ajajärgul oleksid kõik rahva jõuallikad, nende seas ka tööstus, kõige otstarbekamalt rakendatavad vajaduse korral endakaitseks; 3) kui nende kahe eelmise küsimuse vastastikku seadmisel selgub, et meie tööstuse ümberorienteerumine vastavalt konjunktuurile on võimalik, siis tuleb silmas pidada, et see ümberorienteerumine oleks selline, et väliskaubandusliku konjunktuuri uuesti muutumisel (sõja järelperioodil) ei tekiks raskusi. Selle tõttu mängib siin olulist osa oma toorainele baseeruvate ja ka siseturul vajalikke tooteid tootvate tööstuste arendamine.

Esimesel kahel küsimusel on kindlasti palju ühiseid jooni, sest võib arvata, et oma rahvamajanduse kohaldamine ümbritseva sõjamajanduse kohaselt aitab ühtlasi oma rahvamajandust kohaldada ka oma riigikaitsemajanduse nõuetega selliselt, et viimase üleminek sõjamajanduse faasi oleks kergem.

Meie olukord on veel selle poolest erinev, et otsese sõjalise tegevuse arenemise tõttu meie liigidal on karta, et see asjaolu häirib erakapitali. See asjaolu nõuab omakorda tugevat riigi kontrolli käitistes, sest vastasel korral pole riigile soovitavas suunas ümberorienteerumine mõeldav. Selle kontrolli juures ei saa vahet teha ei oma ega väliserakapitali vahel, sest nagu öeldakse, erakapitalil pole isamaad.

Teised erilised nähted, mida võib ette näha Maailmasõja kogemuste põhjal ka meie rahvamajanduses ja mis end ka juba osalt tunda annavad, tuleb lahendada meie eriolukorra kohaselt.

Nagu nägime, aitab meil elukalliduse tõusu pehmendada oma toiduainete tootmine ja selle hinna riiklik reguleerimine. Samal määral on

elukorterite hinna reguleerimine asulais teiseks abinõuks. Need kaks võtet tuginevad põhimõttele, et jõukam (taluperemees ja majaanik) peab ka jõukohaselt raskeil aegadel rahvamajandusele abiks olema. Need võtted on seega loomulikuks lahenduseks selles küsimuses.

Kuna väliskaupade hindadest tingitult on meil ette näha järjest süvenevat, kuid piiratud elukalliduse tõusu, siis tuleb selle juures lahendada reaalpalkade küsimus. On karta, et reaalpalk elatusmaksumuselt järjest maha jääb kogu sõja kestel. Olukorra pehmemendamiseks tuleks palga tõstmist kasutada piiratud, ainult perekonnaga ja lastega palgasajate osas.

Teisest küljest siin tuleks kaaluda sundsäästmise küsimust. See küsimus, mis üles tõstetud inglise tänapäeva populaarsema majandusteadlase Keynes'i poolt, on laialdaselt vastukaja leidnud mitmes välisriigis, eriti Saksamaal ja samuti meie kirjanduses. Kui palga ja elatusmaksumuse vahe lugeda tasusaja säästetud palgaks, mis tasutakse talle hiljem majandusliku olukorra paranemisel või arvestatakse tema osakapitaliks käitises, siis peaks see probleem ka tööliskonnas populaarsemaks muutuma. Sest parem on lootus, et osa tasust hiljem kätte saad, kui olukord, et sinu reaalpalka ja elatusmaksumuse vahet üldse ei arvestata.

Tööpuuduse küsimuse lahendamine asulais on otseses sõltuvuses eespool vaadeldud tööstuse ümberorienteerumisega vastavalt väliskaubanduslikule konjunktuurile.

Lõpuks tuleb arvata, et ka erisündmused meie riigi elus: saksa vähemusrahvuse lahkumine ja vahekorrad N. Venega peaksid mõjuma pigemini pehmemdavalt kui raskendavalt meie majandusolukorrale lähemas tulevikus.

*

Riigikaitsemajandus hõlmates endasse sõjamajanduse ja majanduse mobilisatsiooni kitsamas mõttes tungib suuremal või vähemal määral rahuaegsesse rahvamajandusesse vastavalt aja nõudeile.

Uuest eelarvest peegelduv valitsuse tahe pöörata erilist tähelepanu riigikaitsele praegusel ajal peab tooma endaga kaasa ka meie rahuaegse rahvamajanduse ja riigikaitsemajanduse vahekorrad ümberorienteerumise. On vajalik kõiki meie majanduslikke küsimusi kaaluda nii rahva- kui ka riigikaitsemajanduse seisukohalt ja riigikaitsemajanduslikele seisukohtadele selle juures palju suuremat kaalu anda kui seni.

Nagu eespool toodud kaalutlused näitavad, võimaldab ka meie praegune majanduspoliitiline olukord (ühe sõdiva poole sõjamajanduse sfääris olev neutraalriik) rahvamajanduse kõrval arendada senisest tugevamat riigikaitsemajanduslikku suunda.

Üldiselt on esinenud meil olukord, kus riigikaitsemajanduse tähtsust on sõjaväe ringkondades väärvalt hinnatud, kuna see mujal ringkondades on alahindamist leidnud.

On teada, et kui 1937. a. Kõrgema Sõjakooli majandusharu esimene lend lõpetas kursuse, siis praegune sõjaminister, tolleaegne sõjavägede staabi ülem kindralleitnant N. Reek rõhutas eriti, et nimetatud kursus oli mõeldud esimeses järjekorras sõjamajanduse juhtide ettevalmistamiseks ja alles teises järjekorras sõjaväe majandusjuhtide. Vastavalt

sellele oli koolis läbi viidud ka õppetöö. Samuti kirjeldas kindralleitnant N. Reek, kuidas temal sõjamajandus ja selle ettevalmistamiseks vajalikude juhtide ettevalmistamine juba aastaid on olnud südame lähedal.

Prægu on lõpetamas kooli teine lend, kelle tööpõlluks peaks samuti kujunema tegevus valitsuskeskasutistes, omavalitsuste varustus-toimkondades, samuti käitistes. Kuid seni ei ole mitte ükski äsjakirjeldatud eriettevalmistusega juht oma erialale tegevusse rakendatud.

Riigikaitsemajanduse väärikas hindamine sõjaväe ringkondade poolt peegeldub ka algatatud, koostatud ja hiljem elluviidud seadustes (Riigikaitse rahuage seadus, Riigikaitse sõjaaegse korralduse seadus ja Riigikaitseliste sundkoormatiste seadus).

Kuid selliseist seadustest üksi on vähe. On vajalik, et riigikaitsemajandus leiaks väärikat hindamist kõikjal. Selle kohta annab ajalugu küllaldaselt hoiatavaid õpiseid. Nimelt töötati ja anti välja samasisulised seadused kõigis tähtsamais Euroopa riikides juba möödunud sajandi viimasel veerandil (Inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal, Austria-Ungaris jne.) Need seadused olid võrdlemisi täiuslikud ka tänapäeva riigikaitsemajanduse mõiste kohaselt. Vaatamata seaduste olemasolule leidis riigi majanduslikult sõjaks ettevalmistamine väga piiratud tähelepanu ülalnimetatud riikides. Isegi Maailmasõja puhkemisel ja selle esimesel perioodil ei pööratud seadustes esiletoodud põhimõtetele küllaldast tähelepanu, kuni karm tegelikkus sõja jätkamisel lõpuks asjaosaliste silmad avas.

Seda karmi õppetundi hinnati peale Maailmasõda väärikalt ja kõikjal hakati panema erilist rõhku kohe sõja järel majanduslikult sõjaks ettevalmistamisele.

Mis jääb meil siin teha? Kas kasutada ajaloo õpiseid, mis on selgunud teiste tegevusest, või oodata, kuni ajalugu meile seda ise karmilt õpetab?

A. Ots.

AJAMÕTTEID.

Rahvuslikult häälestatud ning rahvuslike huvide eest võitlejate eestlaste vankumatuteks ning ühestki olukorrast mõjutamatuteks põhiväärtusteks on täielik Eesti iseseisvus, eestlaste üheõiguslus teiste vabade rahvaste peres ja peremehe seisukoha omaname omal kodumaal. Mainitud põhiväärtused ei ole midagi uut ning äsjalejutatud, vaid nad on alused, mis on mõtlemise nurgakiviks kõigile vabadust armastavatele ning enesest lugupidavatele rahvastele.

Prægune sõjaaegsetest raskustest, muudatustest ja uutest vahetõrgetest mõjutatud olukord kergitab üles rea selgepiirilisi ajamõtteid, millede juures peatumine, kas või hetkeks, ei oleks üleliigne ühelegi eestlasele.

Kas pole see nii, et raskustest läbi kannab rahvast tugev vaim. Vaim, mis on veendunud rahvuslik ja ei lase end milleski kõigutada, on parimaks toeks igas olukorras. Kui aga vaim murdub, siis murdub ka rahva selgroog. Sellepärast, kujundagem tugevat vaimu!

Kas pole see nii, et ühtlane tervik on tugevam kui tema osad. Ühtehoidev rahvas on vastupanuvõimelisem kui gruppideks lõhenenu. Väike-

rahvale on omavahelised tülid isegi kõige rahulikumal ajal luksuseks, mida ta võib kasutada ainult jõukohaselt. Raskel ajal aga tuleb kuulata vere häält, mille järele ka kõige vastandlikumad seltskondlikud ning sotsiaalsed grupid leiavad ühise keele. Tõuskem kõrgemale omavahelistest tülidest, unustagem vastuolud ja vahed, ning saagem esmajoones eestlasteks!

Kas pole see nii, et eestlane on sõbralik võõraste vastu, sageli isegi kuni enese ärasalgamiseni. See joon on toonud meile küll teiste rahvaste poolt rohkesti komplimente, ent eesti iseteadvusele süiski palju kahju. Eestlased on sageli vastuvõtlikud orientatsioonidele igast maailmakaarest, unustavad selle juures aga, et meie ainus õige orientatsioon on Eesti orientatsioon. Liigne orienteerumine mujale, kui see sünnib Eesti orientatsiooni arvel, on hädaohtlik. Sellepärast ei ole mitte väike ülesanne kasvatada ja süvendada kindlust välismõjude vastu.

Kas pole see nii, et rahvusliku iseolemise olulisim alus on omakultuur. Omakultuur annab rahvale selle tegevusvälja, kus ta võib end vabalt liigutada, ilma et satuks võõra põllu peale. Omakultuur, kui tema toetub rahva omapärale, tema ajaloole ja tunnustatud hariduslikule tasemele, on õigustuseks poliitilisele iseseisvusele. Kui lakkab eestiline kultuurilooming, vallutab tema koha kohe mõni teine. Sellepärast eestilise kultuuriloomingu, eestilise omapära ja eestilise hariduse säilitamine on seega ülesandeid rahvusliku võitluse esiridades, millele aitab kaasa iga rahvuslikult mõtleja eestlane. Siinjuures ei tohi kunagi unustada, et iga väike rahvas peab hankima oma iseolemisele õigustuse muu maailma silmis. Eesti riigi loomine aastakümnete eest aset leidnud võitlustes, tema pärastine sisemine edukäik ja head suhted väljapoole olid loonud Eestile läinud aastal alanud sõja puhkemiseni kindla seisukoha Euroopas ja teiste rahvaste silmis. Praegusel sõjaga saabunud ümberhinnangute ja ümberkorralduste ajal eestlased peavad ka edaspidiseks näitama oma väarikust iseolemisele, ja selleks on vaja, laskmata end häirida rahutust ajast, jätkata tõsist ülesehitavat tööd, oma kodumaal väljaehitamist ja oma elu edasiviimist selle taseme poole, mida normaalägedadel näitasid eeskujuna arengutäiusel asuvad riigid.

Kas pole see nii, et balti sakslaste ümberasustamise aktsioon viis Saksa riigijuhi kutsel Eestist ära tuhandeid isikuid. See aktsioon käis juhtmõtte all — kes on õige sakslane, järgneb oma juhi kutsele. Niisama selgelt öeldi balti sakslaste ametiisikute poolt välja, et neid, kes ei järgne juhi kutsele, ei peeta enam sakslasteks. Sama ümberasustamise aktsioon avas eestlaste silmad ka selle jaoks, et näha, kuidas veel praegugi eesti intelligents annab suure protsendi kadakaid. Just eesti omaaegsete intelligentide järeltulijad, ärkamisaja tuntumate tegelaste lapsed ja lapselapsed olid need, kes peagu täies koosseisus vahetasid oma kodumaad. Ei ole vist ühelgi eestlasel tahtmist edaspidi uuesti läbi elada samasugust piinlikkust. — Sellepärast tegutsegem põhimõtte järele — kadaklus kõigi juurtega välja meie keskel!

Kas pole see nii, et pärast viimase aja sündmusi on eesti intelligents saavutanud täieliku juhtiva koha Eesti riigis. See olukord paneb peale eesti intelligentsile suure kohustuse pingutada end kõigil aladel, teha oma tööd äärmise hoolikusega ja täiendada end teadmistes ning kogemustes, et

asendada lahkunuid igal pool ilma ühegi väärnähteta. — Eestlaste aukohus on näidata, et balti sakslaste lahkumine ei ole annud Eesti riigi edukäigule väiksematki müksu. Eesti majanduselus toob kaasa baltlaste lahkumine mitmeid muudatusi. Ent väljarändamise aktsiooni algupäevil tekkinud ettekujutus suurest eestistumise protsessist sakslastele kuulunud ettevõtlikkuses muutub järjest rohkem ekslikuks illusiooniks. Mõned muudatused eestlaste kasuks küll on sündinud ning sünnivad veelgi, kuid need ei ole kuigi laialdased. Seega jääb kohalike sakslaste domineerimine Eesti majanduselus suures osas püsima. Peale selle on meil veel teisi mitte-eestilisi gruppe, selle käes on silmapaistvad majanduslikud positsioonid Eestis. Sellepärast, ka võitlus eestlaste peremehe seisukoha saavutamiseks oma kodumaa majanduselus
Ü. Maramaa.

VÕITLUSSE LIIGKASUVÕTJATEGA.

Majandusministeerium, omavalitsusasutised ja politseivõimud on alustanud võitlust liigkasuvõtjate vastu. Selle esialgseks tulemuseks oli rida kohtuprotsesse, milledes süüalustena seni on figureerinud ainuüksi juudid.

Kuna liigkasuvõtjad-haid on eriti pahaloomuline nähe üha raskenevas majanduselus, siis eestlased ei peaks ainuüksi leppima sellega, et liigkasuvõtjad mõistetakse kriminaalnormide järele kandma karistust, vaid sellele peaks järgnema kogu rahva moraalselt õigustatud aktsioon — lõpetada vahekorrad nende südametunnistusega äritsejatega. Kohus fikseerib küll süü ja määrab karistuse. Tavaliselt see karistus on aga palju väiksem kui liigkasuline ärioperatsioon annab lõikust. Tasutakse kohtu poolt määratud trahvi ja tasuraha, kuid et see on väiksem saadud tulust — siis ometigi lõigatakse seejuures puhaskasu ja ollakse igasuguse vastutustundeta valmis uutele valgust ja seadusnorme kartvaile tehinguile.

Et see tõesti on nii, seda nägime alles neil päevil toimunud kohtuprotsessist, kus juudi soost liigkasuvõtja Ber Goldmann, kelle äri asetseb Estonia puisteel nr. 13, oli 6. märtsil kohtulaua ees vastust andmas liigkasuvõtmise ja vastava loata hinna tõstmise pärast.

Augusti lõpul müüs Goldmann villast sammalõnga 9 krooniga kilogramm, kuid novembris kruviti selle lõnga väljamüügi hind tähendatud äris 14 kroonile kilogramm. Kohus mõistis kaebealuse süüdi ja karistas teda viiesaja krooni suuruse rahatrahviga.

Ei saanud mööduda veel nädalapäevigi, kui kohtulaua ees istus kaebealusena juba eelmisest protsessist tuttavaks saanud liigkasuvõtja Ber Goldmann. Seekord oli mees sattunud seadusega vastuollu juba suuremaulatusliku liigkasu-operatsiooni pärast, millele lisandus ka kindlaks tehtud ahelkaubanduse fakt välismaalt ostetud „Bata“ kummisärikute — botikute ostu-müügiloos.

Asi oli järgmine: ärimees Boris Kuznetsov oli Bata firmalt tellinud 7.000 paari botikuid hinnaga 5 krooni 90 senti paar franco Tallinna

sadam. Kuznetsov ei jõudnud botikutesaadetist osta tollilt välja, kuna tema firma oli sel ajal likvideerimisel. Asjast sai kuulda Ber Goldmann, kes haistis head äritsemisvõimalust. Kuigi Goldmanni firma ei tegutsenud senini botikute kaubanduse alal, ostis ta Kuznetsovilt botikute sisseveo litsentsi, lubades maksta paarilt botikuilt 2 krooni. Teiste sõnadega Boris Kuznetsov pidi ainult litsentsi üleandmisega teenima 14.000 krooni. Lõpuks sai Kuznetsov „ainult“ 10.000 krooni, kuna Goldmann oli sunnitud osa botikuid — 2.000 paari müüma ostuhinnaga. B. Goldmann müüs 5.000 paari botikuid edasi juba 12 krooni ja 12,5 krooni kõrguse hinnaga paar. Vahepealt teenisid muidugi veel Bata esindaja Tallinnas, Kuznetsov, Goldmann lõviosa ja ärimehed. Vaene tarbija pidi aga botikupaari eest maksma 15 krooni.

Kohus mõistis ka teises protsessis Ber Goldmanni liigkasuvõtmises süüdi ja karistas teda selle eest 800-kroonise rahatrahviga või selle mittemaksmisel viiekuulise arestiga. Edasi mõisteti B. Goldmannilt välja ka tasuraha 5.000 krooni, mis ta oli teeninud ülekohtuselt. Ka B. Kuznetsov sai oma osa. Teda karistati 500 kr. rahatrahviga või kolmekuulise arestiga. Pealekauba tuleb Kuznetsovil tasuda 3.000 krooni tasuraha.

Villase lõnga hinna tõstmise pärast karistati kohtuvõimude poolt ka teist juuti. Selleks osutus Tallinnas, Suur-Karja nr. 10 asetseva pudu- ja moekaupade laos pidaja Efraim Lerenmann, kes oli müünud villast sammallõnga 11 krooni kilogramm. Nii kõrget hinda Lerenmann välismaiselt lõngalt ei tohtinud võtta ja kohus karistas teda 300 krooni suuruse rahatrahviga, mõistes välja ka tasuraha 300 krooni.

Liigkasuvõtjate kilda kuulusid ka Tallinnas, Väike-Karja tänaval nr. 12 asetseva pudukaubalao „F. Braschinsky ja Pojad“ omanikud vennad Abram, Benjamin ja Jakob Braschinskyd — juudi soost ärimehed. Ka need mehed andsid liigkasuvõtmise pärast vastust kohtuvõimudele, kuna „F. Braschinsky ja Pojad“ olid müünud nn. villast sammallõnga põhjendamatu liigkasulise hinnaga, 13 krooni kilogramm. Et poleks hinnatõstmise kohta esitada tõendeid, siis nimetatud firma ei annud ostjatele ka tsekke, millele nagu tavaliselt märgitakse hind. Seletati ebamääraselt, et tsekke ei saa.

Et vältida karistust iga süüdlase kohta eraldi, siis vendadest Benjamin Braschinsky seletas kohtule, et hinnatõstmisest oli teadlik tema üksinda. Nii viisi pääsid karistusest teised kaks venda Abram ja Jakob Braschinsky'd.

Liigkasuvõtmise eest karistas kohus siis ka Benjamin Braschinskyt 500 krooni suuruse rahatrahviga või kahekuulise arestiga. Samuti nagu eelmistelgi kordadel mõisteti ka nüüd liigkasuvõtjalt tasurahaks 500 krooni.

Meie kliimaatilistes oludes ei saada läbi villase kehakatteta. Eriti põhjustas erakordselt külm talv suure nõudmise villa järele. Juudid, keda meil pole küll õnneks palju, kuid kes on suuremas enamikus igasuguste pudukaubaladude, riideäride ja valmisriietekaupluste omanikud — olid kohe kasutama rasket aega ja algasid liigkasulist äritsemist. Ülalloeatud olid „esimesed pääsukesed“ — kes langesid kohtu alla.

Kogu rahvas võitleb ühiste jõupingutustega majanduslike raskuste ja ellukalliduse tõusu vastu, mida on kaasa toonud sõda. Üksikud juudi ärimehed aga, kes naudivad meie kodumaal rahulikke elutsemisvõimalusi ja kultuurautonoomiat, ei

näi tundvat mingisugust vastutustunnet selle eest, vaid tänutäheks krui-
takse elukallidus kõrgele, selle all kannatab muidugi kõige enam rah-
vuslik majandus ja meie olukord muutub aina raskemaks.

Meie ei taha kohelda neid nii, nagu seda tehakse mitmes meile lähe-
dal asetsevas riigis, kus nad on teatud liiki objektiks. Liigkasuvõtjate
vastu peavad algama küll eestlased ühist võitlust, et vältida üldist
majanduslike raskuste ja elukalliduse süvenemist.

Kuigi juudid on meie kodanikud, on nad omavahel eriti tugevalt lii-
detud rahvaklass, kes on sageli jõukamad paljudest eestlastest. Nad on
rahvas, kes teotseb enamuses majanduslikult eriti tasuvatel aladel.
Samuti leidub rohkesti juudi soost arste, advokaate jne., s. o. vabakutse-
lisi inimesi. Nende kätte koondunud kapitalirohkusega võivad nad öelda
meie majanduselu suunamisel üpris kaaluka sõna, peagu samavõrdselt,
nagu võisid teha seda nüüd juba oma kodumaale siirdunud baltlased.

Et võõr-rahvuse käesolev varanduste hulk võib moodustada tervele
rahvamajandusele suure hädahoju, näeme vägagi selgesti baltlaste valda-
misel olnud kapitalidest. Alles hiljuti lahkus saksa rahvus-
vähemus. Nendele oleme nüüd kohustatud maksma
tagant järele suuri summasid, mida meie ise aastate
kestel oleme kandnud kokku oma külalislahkusega.

Praegusel ajal, millal üks üllatavam sündmus järgneb teisele filmi-
lise kiirusega, kus maailma saatuse otsustav tund pole veel lahinguvälja-
del määratud ja väikeriikide olemasolu kohta tulnud kuuldarvale nii
mõnigi arvustav hääl, on eriti tarvilik rahvuslikult ustava kapitali kosu-
mine ja koondamine. See on reserv ja jõud, mis seisab valvel koos oma
rahva liikmete ja nende rahvuslike töökspidamistega oma kodu ja
iseseisva vabaduse eest ega ole internatsionaalne. Selle probleemi
tähtsust on vaja mõista ja seada selle järele oma iga-
päevase elu väljaminekud. On viimane aeg ärgata tukkumi-
sest ja mõista, et pole paremat vahendit selle saavutamiseks, kui hoida
eemale liigkasuvõtjate äridest, — odavamalt sealt midagi ei
saa, vaid liigkasu võetakse kuhjaga ja tekitatakse raskusi isegi küllalt
raskel ajal.

Pole huvitusega ka märkida, et liigkasuvõtmise pärast on võetud
veel vastutusele Tallinnas, Uus-Hollandi 9 asetsev heeringalaadu N. Kir-
žakov ja Pojad, kes ostsid heeringaid sisse 27 kr. 86 s. tünn ja võtsid
väljamüügil 45 kr. tünnist. Seega liigkasuline tulu napilt
alla 100%.

H. Tammets.

SÕJATEGEVUSEST SOOMES.

II.

NSV Liidu — Soome vahelise sõja esimese kahe kuu kestel jõudis
punavägi oma pealetungil Karjala Kannasel Taipale jõe, Suvanto, Vuoksi
jõe, Muolaa, Summa, Hatjalahti, Muurila jonele (vaata Soome kaart
mõõdus 1:1250000, antud välja Sv. Staabi Topo-Hüdrograafia osakonna
poolt 1940. a.). Detsembris ja jaanuaris punaväe poolt ettevõetud rünna-
kud selle liini vastu ei annud tulemusi, millest võib järeldada, et nad

varisesid kokku soomlaste visa kaitse tõttu nn. Mannerheimi liinil. Vaadeldes selle liini oletatavat asetust Karjala Kannasel näeme, et soomlaste parem tiib paiknes Viiburi lahe ees ja rinde asetust Soome lahe ja Vuoksi jõe vahel oli loogakujuline, ka on maastik siin üldiselt tasane, millised asjaolud kõik kahtlemata raskendasid soomlastel selle suuna kaitsmist, eriti kui võtta arvesse käesoleva talve lumikatet, mis sügavalt mattis enda alla jalaväele ehitatud kindlustised ning halvasti seega nende kasutamist. Rinde osa Muolaa järve—Vuoksi jõe vahel on enam künklik maastik, rea järvedega; edasi itta rinne kulgeb piki Vuoksi jõe, Suvanto, Taipale jõe jääd. Seega tuleb siin Soome kaitse nõrgemaks kohaks kahtlemata lugeda Summa-Johannes suunda, kuigi seda nähtavasti kaitsesid tiivalt Koivisto kindlustised.

Alates 1. veebruarist algasid ägedad punaväe rünnakud Summa rajoonis ja Taipale jõel. Sellest rünnakust võtsid punaväe poolt osa ka suured tankide ja lennukiväe üksused. Nii teatasid soomlased 3. veebruaril, et päeva jooksul on nende positsioonide kohal lennanud vähemalt 200 N. Liidu lennukit, kuna 6. ja 7. veebruaril on punaväe rünnakuist võtnud osa paarsada tanki, milledest olevat hävitatud kummalgi päeval üle paarikümne ning 12. veebr. Soome teated räägivad isegi 60—70 hävitatud tankist. 8. veebruaril N. Liidu väed ründasid vähe põhja pool Muolaa ja Pasuri rajooni. Kõik need rünnakud ei annud Soome andmeil punaväele mingeid tulemusi, kuna seevastu pealetungija olevat kannud väga suuri kaotusi. N. Liidu sõjateatel olevat nad siiski vallutanud 7. veebruaril Hotise kindlustatud punkti.

1. veebruarist alates muutuvad N. Liidu rünnakud Summa rajoonis eriti ägedaks. Punavägi paiskas lahingusse selles rajoonis hulk diviise, toetatud sadade tankidega ja tugeva suurtükiväetulega ning lennukiväe tegevusega. N. Liidu sõjateadete järele õnnestus punaväel vallutada 12. veebr. mõningaid punkte Soome kindlustatud positsioonidel. 13.—19. veebruarini kestavad kogu aeg verised võitlused Soome kindlustatud seisukohtadel ja alles 19. veebr. sõjateated märgivad, et N. Liidu väed on jõudnud Viiburi lahe äärde ja vallutanud Johannese aleviku, seega Koivisto rajoonis võitlevaid Soome vägesid eraldades Viiburist. Sõjateated räägivad ägedaist rünnakuist ja käsivõitlustest. Ka ei teata venelased midagi vangilangenud soomlastest, mis tähendab, et soomlased pole kuskil alistunud, vaid võideldes taandunud. Ka räägivad Soome teated pealetungija äärmiselt suurtest kaotustest.

Alates 20. veebr. algasid N. Liidu väed pealetungi Viiburile ja Koivistole, et tõrjuda tagasi Soome rinde parem tiib 21. veebr. teatab N. Liidu sõjateade Koivisto kindlustiste vallutamisest, kuna soomlaste andmeil olevat nad Koivisto jätnud maha alles 26.—27. veebruaril ja taandunud üle jää Viiburi lahe läänepoolsele kaldale.

Viiburi suunas areneb N. Liidu vägede edaspidine pealetung aeglaselt, kusjuures kogu aeg kehtsid ägedad võitlused. Edaspidisel võitlusel punaväe osad vallutasid saari Viiburi lähel, tungisid Viiburi linna idaossa ja haarasid linna kagu poolt, lõigates läbi Viiburi—Sortavala raudtee. Soome rinne Viiburi ja Vuoksi vahel tõmbub tagasi Viiburi, Tali jaama, Heinjoki, Äyräpää juonele. Korduvalt ründas punavägi suurte kaotustega üle Viiburi lahe jää ja alles viimased N. Liidu teated räägivad, et neil olevat õnnestunud kohati kanda kinnitada lahe läänepoolsele kal-

dale, kuigi soomlased seda eitavad. Punaväe suurtükiväe pommitustest Viiburi linn põleb, kuid soomlased hoiavad ta oma käes.

Koos ägedate võitlustega Karjala Kannase läänes osas ründasid punaväe osad ka soomlaste seisukohti Vuoksi jõe, Suvanto ja Taipale jõe joonel, kuid kõik katsed siin tungida edasi nurjusid. Soomlaste andmeil on siin rünnakud olnud kohati väga ägedad ja pealetungija on jätnud kaitsepositsioonide ette tuhandeid langenuid.

Suur lahing, mis algas Karjala Kannasel 1. märtsil, kestab edasi, kuigi praegu mitte nii ägedalt kui veebruaris. NSV Liidu väejuhatas paiskas lahingusse suuri üleolevaid jõude ja tõrjus Soome rinde parema tiiva tagasi, kuid Soome vastupanu ei ole murtud, mida näitab juba see, et Vuoksi, Suvanto, Taipale jõe joonel nad püsivad, niisama ka Viiburi suunas on taandumine aeglane, tagasimineku sünnib kogu aeg vihase võitlusega. NSV Liidu sõjateatel on punavägi saanud sõjasaagina umbes 500 kahurit, 2700 kuulipildujat, 20 000 mürsku ja 19 tanki, mis näitab, et Soome vägedel on olnud suuri materiaalseid kaotusi ning kahtlemata ka võitlejais. Seevastu Soome teated räägivad, et punavägi on jätnud lahinguväljale kindlustiste vallutamisel kümneid tuhandeid langenuid, sadu purustatud tanke ja suurtükke, pealegi nõudis see lahing väga suurt laskemoona kulu, mida tuleb tagant juurde tuua. 11. märtsi Soome teatel asuvad soomlased Viiburi lahe läänekaldal, Viiburi linnas ja Heinjoki, Äyräpää, Vuoksi ja Taipale jõe joonel, kus on tõrjutud tagasi kõik punaväe edasitungikatsed. Kui soomlastel õnnestub hoida käes Vuoksi, Suvanto ja Taipale jõe joont kuni lume sulamiseni, siis muutub see rinne tunduvalt tugevamaks, ka paneks vete vabanemine jääst seisma N. Liidu vägede edasitungi üle Viiburi lahe või raskendaks seda tunduvalt.

Nähtavasti võitluste käigu mõjutamiseks Karjala Kannasel võtsid NSV Liidu väeosad rünnaku ette üle Soome lahe jää Kotka ja Virolahti suunas, lähtudes Soome lahes asuvailt saartelt. Soome teatel on pealetungijad siin tagasi tõrjutud.

Laadoga taga Ida-Karjalas ei ole ka sõjategevus vaibunud, vaid N. Liidu väed sooritavad seal kohati ägedaid rünnakuid, kuigi need on jäänud varju Karjala Kannasel peetud võitluste tõttu. Soome väed on suutnud pidada oma käes Pitkäranta, Uomas, Loimola, Ägläjärvi joone ja tõrjunud tagasi kõik vastase edasitungikatsed. Soome teatel on hävitatud Syskyjärvi rajoonis N. Liidu 18. diviis ja üks motoriseeritud brigaad, kes olid rindest läbi tunginud, seejuures on N. Liidu väed kaotanud umbes 15 000 meest surnutena ja vangidena ning 100 tanki ja hulk suurtükke, kuulipildujaid ja muud sõjavarustust. Viimaseil päevil on elavnenu tegevus eriti Laadoga järve idakaldal, kus N. Liidu väed on vallutanud mõned saared, ja Kollanjäöl, kus aga N. Liidu rünnakud olevat suurte kaotustega tagasi löödud.

Lahinguid peeti ka Kuhmo sektoris, kus Soome andmeil olla üks N. Liidu väeosa ümber piiratud, viimane kannud suuri kaotusi eriti lahingus 18. veebruaril (üle 1^{1/2} tuhande langenuid).

Vähemaid lahinguid peeti veel Suomussalmi ja Salla sektorites, kuid kummaagi poole sõjateated ei räägi siin erilistest võitudest.

Petsamo rindel tegevus vähe elavnenu märtsi alul, kus N. Liidu teatel nad olla vallutanud Nautsi. Viimase punkti vallutamiselega avaneb

N. Liidu vägedel võimalus tegutseda kahel pool Rovaniemi—Petsamo maanteed, kuna senini see tee asenes Norra piiri otseses läheduses.

Soome teated märgivad, et ka Rootsi vabatahtlik korpus on asunud sõjategevuses Soomele appi, kusjuures 1. märtsil langetas vabatahtlikekude esimese osa pealik kol.-ltm. M. Dyrssen.

Õhusõda on kogu aeg olnud elav. N. Liidu lennuvägi toetas väga intensiivselt oma maaväe tegevust eriti Karjala Kannasel. Niisama on olnud palju pommitusretki Soome sisemaal. Ka Soome lennuvägi on muutumas aktiivsemaks, sest olevat saadud uusi lennukeid välismaalt. N. Liidu teated räägivad 191 allatulistatud Soome lennukist, kuna Soome kokkuvõtteis märgitakse, et nende territooriumil on langenud sõja algusest arvates umbes 600 N. Liidu lennukit.

Märtsi alul algasid läbirääkimised N. Liidu ja Soome vahel, mis lõppesid 12. märtsil rahusõlmimisega. Kuigi oludest tingituna Soome peab vastu võtma rahulepingu rasked tingimused, on tema sõjalised jõud murdmata ja ta kirjutab ajalukku kustumata leheküljed sangarlikest võitlustest.

Kui selguvad üksikasjad, siis võib hinnata ja vaadelda võitluste käiku, kuid on kindel, et see näitas kujukalt, mida suudab teha tugeva isamaa-armastusega, rahvustundega, haritud ja kokkuliitunud vaba rahvas. Ja pealegi jääb lootusi ja ootusi parematele päevadele.

J. Saarik.

SISEPOLIITILINE RINGVADE

BALTI SAKSLUSELE UUS „HÄÄLETORU“.

Saksa vähemusrahvuse taotlused ja „missioon“ pidid lõppema Balti riikides koos sakslaste ja kadakate ümberasumisega Saksasse. Eestis märkis selle „missiooni“ sisulist lõppu „Saksa Kulturomavalitsuse“ sulgemine ja juba teostatud likvidatsioon. Balti mere kallasmaade pärisperemehed — eestlased, lätlased ja leedulased — pidid jäävalt vabanema võõra vaimu kandjaist ja võõra võimu poole piilujaist. Nii pidi see vähemalt sündima Balti riikide ja Saksa valitsuse vahel sõlmitud lepingute alusel.

Nüüd aga on paljastunud oma „juhi“ kutsele väheste mittejärgnenute suurüritus: hakata Tallinnas välja andma saksakeelset ajalehte, mis muidugi saaks mahajääjate killu vaimutoiduks ja jätkaks siis nende püüdluste soojendamist vana feodaalvaimu stiilis ja radadel. See ajaleht, vastavalt kavatsusele, oleks mõeldud Eestisse, Lätisse ja Leetu järelejäänud sakslusele, koondades Eesti pealinna kõigist kolmest riigist balti saksa ajakirjanduse silmapaistvamad jõud. Lõpetaksid ilmumise Lätis ja Leedus seni väljaantavad saksluse häälkandjad ja püsima jääks ainult 80 aasta vanune „Revalsche Zeitung“, mille organisatsioonis toimusid mõningad muudatused. Kuna nimetatud ajaleht kaotab oma kohaliku ilme, muutudes kogu balti saksluse häälkandjaks, siis arvatavasti võetakse ette ka muudatus lehe nimes.

On jõutud küsimuse plaanitamisel juba niikaugele, et räägitakse toimetuse komplekteerimisest lähemal ajal. Nii mainitakse uue ajalehe peatoimetajana Tartus

ilmunud „Deutsche Zeitung“ endist peatoimetajat H. Petersen'i. Viimane on aga ümber asunud Saksamaale ja muutunud seega Saksa riigi kodanikuks. Nüüd siis kaalutavat „Revalsche Zeitung“ peres ja kohalike juhtide ridades küsimust, missugusel teel oleks võimalik tuua meest tagasi. Loodetakse meie valitsusvõimudele saavutada vastavat luba.

Kõigile rahvuslikult mõtlevalle eestlasile tuli sakslaste suurürituse avalikuks-tulek hämmastava üllatusena. Kavatsus näitab, et Tallinna tahetakse koondada järelejäädud saksluse vaimne tsentrum, millest väljuvad juhtlased ja õpetused võiksid siis „valgustada“ mahajääjaid.

Kuna selle lehe lugejate arv on jäänud väikeseks, samuti balti sakslaste firmade üleminekul eestlaste, lätlaste ja leedulaste kätte langevad ära ka lehele antavad kuulutused — siis ka lehe majanduslik tasuvus ei saa tulla üldse kõne alla. Loomulikult peavad puudujäävad summad saabuma mujalt. Kohalike balti sakslaste poolt on avaldatud arvamist, et lehele peaks juurde maksuma Saksa riik.

Tuleb toonitada, et selle ürituse kaugem eesmärk — koondada kogu Balti riikidesse jäänud sakslus ja moodustada tema vaimne juhtkond Tallinnas, on täielikult vastuvõtmatu kõikidele eestlastele. Arvatavasti ka meie lõunapoolsetele naabritele. Eesti ei vaja uut kadakluse taimelava. Lõpuks peaks seda mõistma ka ürituse sepiitsejad. Mälestused neist feodaal-vaimu häälekandjaist on küllaltki värsked ja mitte just roosilised. Vastavate ametiasutiste ülesanne, kelle pädevusse küsimuse otsustamine kuulub, peavad seisma selle eest valvel, et ei anta võimalust mahajääjate koondamiseks ja eestlusele võõra ja vaenuliku ideoloogia levitamiseks. Minevik on selleks liiga „mälestusrikas“, et anda sakslusele uut „hääletoru“.

P.

ÜÜRISEADUSEST.

Möödunud sügisel tekkinud sõda Euroopas veeretab meie majanduselule ette õige olulisi raskusi. Ühenduses sisemiste majanduslikkude raskustega on loomulik, et tõuseb elukallidus, kuni töötasude tõus ei jõua järele tarbeainete hindade tõusule. Et aidata majanduslikult nõrgemal kihtidel võidelda tekkinud raskustega, otsustas riigivõim möödunud sügisel viia läbi korterite üüride sundnormeerimise.

Igasugune eraomandi õiguse piiramine riigivõimu poolt on väga õrn operatsioon, seepärast seda peab läbi viidama eriti hoolikalt, et ei saavutataks vastupidi-seid tulemusi. Nii ka käesoleval juhul. Ainult üüriseaduse nimetamine koondas õige laia kodanikkonna huvi sellele küsimusele. Ühelt poolt tundsid selle küsimuse vastu huvi majaomanikud, kellele arvel selle seaduse rakendamine oleks toimunud ja teiselt poolt suur osa linnade kodanikkonda. Nüüd, kus eelnimetatud küsimuse algatamisest on varsti möödus pool aastat, näeme, et see küsimus pole liikunud elulist rada ja kuigi Üüriseaduse lähemaegne rakendus toimubki, siis vaevalt võis arvata, et see rahuldaks neid, kellele ta on määratud.

On vaid vaieldud ja tehtud asjatut poleemikat, mille tulemused on rahvuslikust seisukohast negatiivsed, killustades kodanikkonda ja tekitades umbusku sotsiaalsete reformide vastu. Tulemusena on loodud esiteks avalik võitlus majaomanike ja elanikkonna vahel. Teiseks on aetud tülli majaomanikud oma juhtkonnaga, kes ei olevat küllalt hästi nende õigusi kaitsnud ning kolmandaks ebaõnnestumiseks on see, et riigivõim ei saanud täie järjekindlusega läbi viia ettenähtud reformi, mis võib põhjustada umbusku ka teiste taoliste reformide suhtes.

Õrna küsimuse oskamatust käsitlemisest on kasvanud välja ebaõnnestumine. Mõninga krooni võrra üüri alandamine korterite pealt ei tee tasa tekkinud kaotusi ja ometi oleks võidud leida selle probleemi kiireks ja tagajärjekaks lahendamiseks küllaltki tõhusaid vahendeid.

Ärgu unustatagu hetkekski, milliseid sotsiaalseid loosungeid pakutakse eestlusele vaenulikkude ideoloogiliste voolude poolt. E. H.

RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT.

Eelarve vaidlused.

Seekordsed riigieelarve vaidlused kujunesid ainulaadseks meie parlamendi ajaloos. Üldvaidlused pleenumi ees algasid 15. veebruaril ja lõppesid 20. veebruaril. Ent kuue koosoleku jooksul võeti sõna ei enam ega vähem kui 65 korda. Ja sõnavõttusid oleks jätkunud veel rohkem, kui vastutustundelisemad riigivolikoguliikmed poleks üheteistkümnendal tunnil loobunud oma sõnaõiguse kasutamisest. See sõnavõttude tulv on seda tähelepanuväärsem, et laiendatud majanduskomisjoni tegevusest võtsid osa kõik riigivolikoguliikmed ja seal ei püüdnud oma südant tühjaks puistata enamik neist rahvasaadikuist, kes pleenumi koosolekuil nii ennast-unustava visadusega ründasid parlamendi kõnetooli. Sellise sõnavõttude laviini juures, millise rekordini vaevalt suudavad küündida meie tulevased rahvaesindused, kujuneb paratamatuks, et rahvasaadikud hakkavad üksteist kordama. Eriti rohkesti üksteise mõtete kordamisi esines seekord rahvarindlaste lecris ja seda peamiselt põllumajanduse päevamurede küsimuses, kuna pahempoolne rinne ennast paremini oli ette valmistanud eelseisvale sõnalisele turniirile, püüdes rohkem silmas pidada „tööjaotuse“ põhimõtet.

Riigieelarve vaidlustele oli iseloomulik pessimistlik moll-toon, millega rahvasaadikud valgustasid meie praegust olundit ja tuleviku väljavaateid. Kuigi osa riigivolikoguliikmeid oli tõsiselt läbi kaalunud kõne alla võetavad küsimused ja ei teinud endile liigseid illusioone kerkinud raskuste ületamise väljavaateis — ei saa siiski lahti tundest, et rahvasaadikud püüdsid üksteist nagu üle trumbata nututooni kasutamises. Linna tööliiskonna olukorra kõrval püüti eriti tumedana kujutada põllumeeste olemasolu raskusi ja siin võistlesid omavahel peamiselt rahvarinde esindajad, kes, vastukäivalt oma tavalistele harjumustele, olid seekord õige agarad parlamendi kõnetooli kasutama. Üldist pessimismi udu hajutas aga õige tunduval määral meie vanem rahvasaadik Ernst Särgava, kes oma laia habeme varjust noomis õige mehiselt läbi „haledusvoolu“ esindajad.

Teiseks tähelepandavaks jooneks eelarve vaidlustel oli, et sõnavõttudes poliitilised küsimused pidid seekord taganema majanduslike küsimuste eest. Ainult üksikud rahvasaadikud (rvkl. J. Tõnisson, O. Köster, K. E. Jalakas, L. Johanson jt.) käsitlesid poliitilisi küsimusi, rõhutades poliitilise organiseerimise vajadust.

Üks tusedamaid kõnesid riigieelarve läbirääkimistel oli rvkl. M. Martinsoni sõnavõtt, kes valgustades valju realiteeditundega meie põllumajanduse olukorda juhtis tähelepanu tõsiasjale, et põllumehe õiget olukorda ei tunne ka Põllutöökoda mitte. Kriipsutades alla tõsiasja, et põllumeeste konventide seniseks peamiseks teeneks on vaid Tallinnast kohale saadetud resolutsioonide hääletamine, rõhutas kõneleja põllumeeste vabatahtlikkude kutseorganisatsioonide — põllumeeste seltside elustamise vajadust. Ühtlasi arvustas kõneleja ka meie tsentraliseeritud keskühinguid, kelle peamiseks mureks olevat üksteisega võistlemine revisjonikomisjonide ja nõukogude koosolekute arvuga. „Põllumehe saadus peab seda muudugi vaikselt kinni maksma“ — väitis kõneleja.

Huvitavaks kujunes

majandusministri sõnavõtt,

kes juhtis tähelepanu omapärasele nähte, et meil on saanud harjumuseks „teatava alumise huule vibreerimisega tõendada, et peremehe elu on palju hullem kui sulasel. Ma olen sel puhul alati öelnud, et vahetage siis ometi oma elukutsed ära ja siis saavaks mõlemad oma ideaali kätte: peremees saaks sulaseks ning sulane — peremeheks“. „Kui meie aga sugereerimine seda haletsemise mentaliteeti, siis on see juba iseenesest kõige hädaohhtlikum asi. Meie saame seda kätte, et selles ringkonnas enesetunde, positiivse organiseerimise ja algatusvõime kaotame ning lootusetuse tunde tekitame. Ja sellega meie saame kätte, et säärase mentaliteedi tagajärjel sealt nii inimesed kui ka kapital välja jooksevad“ — väitis majandusminister selle kohta kokkuvõtlikult.

Majandusminister puudutas arvustavalt ka Põllutöökoja tegevust, tähendades Põllutöökoja direktorist riigivolikoguliikmele T. Kintile, et viimane laskub Hegeli filosoofiasse, väites, nagu oleks põllumajanduse juhtimises kõik korras ja põllumajanduses otstarbekohane tööjaotus. T. Kinti tõekspidamiste järgi — „neis väiksemates kohtades, kus turuväärtusi ei toodeta, seal produtseeritakse lapsi ja eksporteeritakse inimesi linnadesse tööstustesse, kuid teine pool, see produtseerib sigu ja eksporteerib peekonit. Mina ei kuulu mitte Hegeli filosoofia pooldajate hulka ja ma tahaksin siin küll leida teisi väljapääsuteid ja sellepärast tervitan ka iga uut ideed sel alal, muuseas ka seda, mis Ühistegevuskoja poolt on püstitatud. Ühistegevuskoja kava on — katsetada, kas ei saaks põllutöömasinade ühiskasutamiseega luua olukorda, kus masinad võiksid ennast ära tasuda.“

Kõneldes reservide küsimusest avaldas majandusminister heameelt selle üle, et kavatsatud paleed jäid meil ehitamata ja nende asemel suitsevad nüüd uute vabrikute korstnad. „See on parem reserv kui kõik need administratiivhooned seda oleksid olnud“ — oli majandusministri resoluutne tõekspidamine kõnealuses küsimuses.

Eelarve vaidlused lõpetas

peaministri kõne,

kes valgustas üksikasjaliselt nii välis- kui sisepoliitilist olukorda. Käsitledes mitme sõnavõtja poolt ülestõstetud poliitiliste vabaduste küsimust ütles peaminister kokkuvõtlikult:

„Kui aga nüüd nõutakse ja tahetakse suuremal määral poliitilise enesekorralduse vabadust kodanikele, siis ma tahaksin toonitada, et ärge Vabariigi Valitsuselt nõudke, et ta peaks diktaatorlikult talitama. Kui me nõuame Vabariigi Valitsuselt, et ta peaks põhiseaduse ja seaduste järgi teotsema, kui me nõuame, et Vabariigi Valitsus ka parlamendi ees vastutav oleks, siis minu arvates tuleb sellest teha järeldus kõigis suhteis. Järelikult peab, enne kui kõnesolevas küsimuses Vabariigi Valitsusele etteheiteid teha, kindel olema, et parlament ja Vabariigi president ka Vabariigi Valitsuse talituse heaks kiidaksid, kui Vabariigi Valitsus heaks arvaks poliitilist organiseerimist täiesti vabaks lasta. Ma võin kinnitada, et ma olen selles asjas kõiki võimalikke vaatevinkleid selgitanud ja ma ei ole veendumusele tulnud, et Vabariigi Valitsus käesolevas küsimuses oleks saanud või saaks teisiti talitada, kui ta seni on talitanud.“

Toodud mõttekäigust ilmneb, et peaminister põhiseaduse tõlgendamisel poliitilise organiseerimise vabaduse küsimuse seab sõltuvaks presidendi ja Riigikogu tahtest. Ühtlasi avaldas peaminister lootust, et „rahva poliitiline organiseerimine vististi toimub omal ajal siis, kui pind on valmistatud ja mõte küps“.

UUE RAHVASAADIKU START.

Teatud huvi äratas ka K. Selteri asemele valitud uue rahvasaadiku sõnavõtt eelarve vaidlustel, sest V. Jaanus oli see mees, kes tuli Riigivolikogusse väljastpoolt oma valimisringkonda. Et värske rahvasaadik lahutas oma paberilt maha loetud kõnes otsekohe sikud lammastest, s. o. „tagurlikud ringkonnad töötavaist kihtidest“ — see mõttekäik ei üllatanud oma uudusevõluga. Küll oli aga V. Jaanuse sõnavõttus tähelepanuväärseks uuduseks, et kõneleja avaldas kahtlust eelarves kaitseliidule määratud krediidi vajaduses, sest juba aastate jooksul ei olevat tarvis läinud kaitseliidu abi avaliku korra ja julgeoleku kaitsmisel. See mõttekäik kutsus piinlikkusetunde esile isegi V. Jaanust soovitajate rahvasaadikute nägudel. Piinlikkusetundest näisid punastavat isegi koosolekusaali gootistiilsed võlvid, sest peale 1. det. 1924 pole meie parlamendis olnud palju neid rahvasaadikuid, kes Eesti omariikluse säilitamiseks oleksid kirjutanud küsimusmärgi kaitseliidu kui kodanike vabatahtliku omakaitseorganisatsiooni olemasolu taha.

Juh. Vd.

MAJANDUSLIK RINGVAADE

TRANSFEREERIMINE JA KITSENDATUD ÜHISVASTUTUS.

Seoses Eestis elutsenud saksa rahvusgrupi ümberasumisega Saksamaale toimusid 18. jaanuarist saadik Berliinis läbirääkimised Eesti ja Saksa valitsuse vahel sakslaste varanduste likvideerimise ja kapitalide transfereerimise üle.

Nagu siiasaabunud teated kõnelevad, on nende läbirääkimiste tulemusena kirjutatud alla mõningaid erikokkuleppeid käsitavaile küsimustele. Puudub aga varanduste transfereerimise kokkulepe — olulisim kõigist küsimusist. Viimase lahendamine määrab, kas meie rahvamajandusel on võimalik käia senist arengurada või tuleb pikemaajaline aadrilaskmine, mis surub kogu Eesti majandusliku eluavalduse ummikusse. Küsimus on olnud tähelepanu keskpunktiks — kuigi sellest on avalikult räägitud vähe. Et transfereerimisest ei või kujuneda rasket reparatsioonimaksude süsteemi — oli selge juba ümberasumise kokkuleppe-protokollil allakirjutamisel.

Et vältida ülepääsmatuid raskusi praeguses riigi kitsas majandussfääris, ei tasuta Saksamaale esimeste aastate jooksul suuremaid summasid. Saksa usaldusvalitsuse (SU) nimele edaspidi laekuvad kapitalid, mis saadakse SU valdamisele läinud tööstustest ja ettevõtetest, investeeritakse ühe versiooni järele uutesse Eestis asutatavasse tööstusisse — esijoones põlevkivitööstuse laiendamiseks, fosforiiditööstuse asutamiseks — ja isegi superfosfaadivabriku (?) ehitamiseks.

Saksa kapitalide investeerimine Eesti majandusellu ei saa tulla küsimusse päeva-pealt, sest SU kontosse kujunenud rahakapitalide summa — enam kui 5 miljonit krooni, tuleb enamasti tasuda jooksvate kohustuste õiendamiseks, Maapan-gale sakslaste talundite eest ja nõudmiste katteks, mis on deklareeritud majandusministeeriumile.

Ühenduses ümberasunud sakslaste võlgade tasumisega määras kokkuleppe-protokoll ühisvastutuse küsimuses järgmist: SU kannab tema poolt valitsetava varandusega ühisvastutust kõigi ümberasunute avalik-õiguslike ja eravõlgade ning kohustuste eest. Ühisvastutus ei hõlma nõudeid, mis enne ümberasumist on kohtu poolt tagajärjeta jätud, kustutatud või mille sissenõudmine oli lootusetu võlgnike maksujõuetuse tõttu enne ümberasumist. Võlgnike üksikvastutus selliste nõudmiste suhtes jääb puudutamata.

See kokkuleppeliselt sõlmitud ekspressis verbis ühisvastutuse kohta on kahjuks leidnud ühepoolse kitsama tõlgitsuse.

Loomulik, et SU kokkuleppe-protokollis normi kohaselt ei tasu võlanõudeid, mis on lükatud tagasi kohtu poolt või mille tasumine oli lootusetu juba enne ümberasumist.

Paraku on aga esinenud terve rida juhtumeid, kus pööramata tähelepanu nõudedokumendi seaduspärasusele ja kokkuleppe-protokollis fikseeritud ühisvastutuse mõtte vastavusele, väljamaksmisega viivitatakse toonitades, et osutub vajalikuks selgusele jõuda võlgniku varanduste ja seda koormavate kohustuste vahekorras. Nii on siis jõutud sisuliselt üksikvastutuse mooduseni, olgugi et kokkuleppe-protokollis pole fikseeritud „võlgniku varanduslikku seisuga seda koormavat võlga.“

Selline talitusviis võib tuua enesega kaasa halvemal juhul olukorra, kus eestlasest võlausaldaja võib jääda omast hoopis ilma.

Ühisvastutuse deklareerimise tagajärjel paljud võlausaldajad ei pöördunud kohtu poole, et lasta kindlustada oma õigustatud nõudmisi, sest võlgade kättesaamine oli ühisvastutuse korral tagatud. Nüüd on aga sakslastest-võlgnikud lahkunud ja koos nendega välja viidud ka varandused, millest oleks sageli piisanud ka kindlaloormuliste ja õigustatud nõudmiste katteks.

Eesti rahvamajanduse huvides ei saa pidada sellist ühisvastutuse kitsendavat tõlgendamist vastuvõetavaks. Selles küsimuses otsustavate ja vastutatavate Eesti ametiasutuste kohuseks on jõuda meile vastuvõetava mooduseni, mis tagaks õigustatud ja kokkuleppe-protokollis ka fikseeritud nõudmiste peatset kättesaamist. A.

SISELAEN RIIGIKAITSEKS.

Vabariigi Valitsuse poolt esitati Riigikogule vastuvõtmiseks 5 miljoni krooni suuruse riigikaitse siselaenu seaduse eelnõu. Selle vastuvõtmine Riigikogu poolt osutub kahtlematult meie rahaturu viimase aja tähtsamaks sündmuseks, kuna sellega võetakse osa vabu kapitale käigust ja suunatakse need riigikaitse vahendite täiendamisele.

Oleme jäänud sõjast otseselt puutumata, kuid tungiv vajadus riigikaitse kõvendamiseks ja täiendamiseks kestab paratamatult edasi. Sõja keerdkäikude kujunemine pole praegu veel selgunud, pole teada, missuguses ilmakaares see võib puhkeda. Seepärast peame olema hoolsalt valvel oma riigi julgeoleku säilitamisel.

Lähtudes neist kaalutusist lausub eelnõule juurdelisatud seletuskiri: riigikaitse vahendite ja varustise täiendamiseks vastavalt nüüdisaja nõudeile tuli 1940./41. a. eelarve-ettepanekus näha ette sõjaministeeriumile senisest suuremaid krediite. Seejuures tõsis eelarve tase seevõrd, et laekuda võivad tulud ei kata kõiki kulu-krediite ja eelarve täitmiseks osutub vaja teha siselaenu.

Nagu nähtub, on valitsusel kavatsus rakendada vabu kapitale mitmetelt aladelt. Selleks lastakse majandusministeeriumi rahandusosakonna poolt väljastatud võlakirjad müügile esialgu soovijale. Kui ilmneb, et riigikaitse laenu vabal tähtajal, mille määrab Vabariigi Valitsus, ei suudeta realiseerida, siis näeb eelnõu ette võimaluse teha võlakirjade omandamine kohustuslikuks.

Ja seda järgmistele ettevõtetele ning asutistele: a) eripõhikirjade alusel töötavad riiklikud ettevõtted ja avalikud aruandvad eraettevõtted — kuni nende ettevõtete tagavarakapitali ulatuseni; b) linna-, maakonna- ja vallaomavalitsused majandusministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt määratud alustel ja ulatuses, arvestades vastava omavalitsuse elanike arvu ja käsutusvabade summade ulatust; c) linna vaestelastekohtud ja vallakohtud ning sotsiaalkindlustusasutised — nende käsutusvabade summade arvel, kusjuures kohustuslikus korras omandamisele kuuluvate võlatähtede summalise ulatuse ja omandamise tähtaja määrab Vabariigi Valitsus vastavalt majandusministri ettepanekule.

Meil on küllaldaselt ettevõtteid, kelledele ei käi üle jõu laenu realiseerimine, sest on vabu kapitale. Kuid on ka palju neid, kes kiratsevad rahanappuses. Siin ei jää teist väljapääsu võimalust, kui tuleb võlakirjade ostmiseks teha ise laenu.

Lunastamata jäetud võlakirjade nimeväärtuse summa loetakse kohuslase võlaks riigi vastu ja see kuuluks juba sissenõudmisele haldus-korras.

Et vältida üksikute raskustes olevate ettevõtete täielikku laostumist, siis on jäetud põhjendatud juhustel Vabariigi Valitsusele õigus vabastada majandusministri ettepanekul kohuslasi neilt nõutud summade ja viiviste tasumisest.

Kitsikuse vältimiseks rahaturul peetakse majandusringkondade poolt soovitavaks, et võlakirjadele lubatakse võrdlemisi vaba tsirkuleerimise võimalus.

Seoses uue siselaenu tegemisega peavad jääma ka ära mitmed investeerimised, mis pole otseselt käskivad ja tulutoova iseloomuga. P.

VÄLISPOLIITILINE RINGVADE

SOOME-NSV LIIDU RAHULEPING.

Käesoleva kuu välispoliitiliseks pöörettekitaavaks suursündmuseks oli 12. märtsil Moskvas allakirjutatud Soome-NSV Liidu rahuleping, mille kohaselt vaenutegevus pandi seisma alates 13. märtsist.

Lisaks endistele NSV Liidu nõudmistele soomlased loovutasid veel juba lepingu allakirjutamise päevaks venelaste poolt vallutatud Viiburi linna ning mõned uued Karjala-Kannasel asuvad maa-alad. Peale selle garanteeriti soomlaste poolt erilised transiidi soodustused üle Soome Norrassa ja Rootsi. Hangö ühes poolsaarega renditi NSV Liidu merebaasiks 30 aastaks.

Relvastatud konflikt kahe maa vahel oli jõudnud märtsi alguseks pärast lahinguid, mis meenutasid Maailmasõja ägedamaid ja verisemaid võitlusvälju ja mille tulemusena oli venelaste lähimurre nn. „Mannerheimi liinist“, seisukorran, kus soomlased seisid Viiburi vältimatu loovutamise ees, mis peagi järgnes.

Oli ilmne, et Soome seisis alternatiivi ees taotleda ausat rahu, vältides seega enese verest tühjaks jooksmist, või leida tõhusat, efektiivset välisabi, mitte ainult

relvadega ja väikeste, ainult mõne päeva sõjakulusid katvate rahasummakeste ning väljaõpetamatute vabatahtlike salgakeste näol, vaid võimalikult tugevate regulaarvägede üksuste näol. Vastavad pinna sondeerimised Rootsis ei leidnud tarvilikku ametlikku vastukõla. Kogu Skandinaavia seisis ohtliku ja võib-olla saatusliku dilemma ees. Ühelt poolt, hingestatuna sümpaatia ja „skandinaviismi“ kokkuhoiu tarbe tunnetest tagant tõugatav võimalus sõjaliseks interventsiooniks, teiselt poolt nii välispoliitiliselt kui traditsioonilistest tendentsidest imperatiivselt nõutav kohustus säilitada neutraliteeti. Ja nagu selle dilemma taustal ikka enam ja enam tunda andev vastupidiselt ohtlikuna mõjuv surve kummaltki Euroopas üksteise vastu seisvalt frondilt.

Neil asjaoludel toimuski 25. veebruaril Rootsi, Norra ja Taani välisministrite konverents Kopenhaagenis. See ei olnud enam Põhjala riikide konverents, vaid puht Skandinaavia konverents. Soome puudus esmakordselt konverentsi laua taga pärast oma liitumist Skandinaavia grupiga, millal see muutus Põhjala grupiks.

See konverents oli lõplikuks hoobiks Soome lootustele sõjalise abi saamiseks Põhja riikidelt. Konverents kordas traditsioonilist neutraliteedi kinnitust, lisandusega üksmeelse soovi kohta „säilitada neutraalse territooriumi rikkumatust“. Sellega oli antud lõplikult eitav vastus ka liitriikide eventuaalsele soovile läbi lasta nende sõjajõudusid üle Skandinaavia riikide territooriumi appiminekuks Soomele vastavalt Rahvasteliidu pakti artikli 16. eeskirjadele, mida liitriigid nõustusid Soome suhtes täitma Rahvasteliidu Täiskogu detsembri istangu otsuste elluviimiseks.

Soome küsimuses avaldati „tõsist soovi“, et konflikt võimalikult kiiremini leiaks rahuliku lahenduse, mis alal hoiaks Soome täielise iseseisvuse.

Nõnda olid Skandinaavia riikide, eriti Rootsi, aktsiooni sihtjooned sel konverentsil selgesti difineeritud ja etteaimatavad.

Rahuläbirääkimiste initsiatiivi või initsiatiivide suhtes ei ole täit selgust ning seda varjavad lähemas või kaugemas tulevikus koostatava selle ajajärgu tõetruu diplomaatilise ajaloo jaoks paljude riikide välisministeeriumide arhiivid. Näib aga ilmselt, et initsiatiive ja initsiaatoreid oli mitu ning mitmesuguseid, kelle seas lõpuks Rootsi, seni asjale kõige lähemal seisev ning riiklikult kõige elulisemalt huvitatud, vahetalitaja peaosana enese kätte keskendas. Nii mainibki Soome valitsuse 10. märtsi kommünikees: „Soome ja NSV Liidu valitsused astusid mõne päeva eest kontakti, mis toimus Rootsi valitsuse vahetalitusel. Selle kontaktistumise eesmärgiks oli uurida võimalusi rahu sõlmimiseks. Mõlemalt poolt tunnustati tarvidust otsesteks läbirääkimisteks. N. Liidu valitsuse ettepanekul alustada läbirääkimisi Soome valitsuse esindajatega Moskvast, sõitis kolmapäeva õhtul *) Moskvasse Soome valitsuse delegatsioon järgmises koosseisus: peaminister Ryti, minister Paasikivi, kindral Rudolf Walden ja rahvasaadik Väinö Voionmaa...“

Selline oli Soome-NSV Liidu 12. märtsi rahulepingu ametlik eellugu.

Veel samal päeval deklareerisid nii Chamberlain kui Daladier endi kohesest valmisolekust abistada Soomet niipea, kui viimane selleks ainult vastavat soovi avaldab. Daladier avaldas isegi ametlikult appitõttamiseks valmis seisva ekspeditsiooniväe suuruse ja tugevuse.

Liitlaste huvi Soome-NSV Liidu sõja vastu oli kogu aja olnud äärmiselt akuutne ning nende sõjaline interventsioon Soomes seisis kogu aeg nii ütelda noateral. Interventsiooni erilisel innukaks pooldajaks ja õhutajaks oli Inglismaal endine sõjaminister Hore-Belisha. Interventsionistid soovisid näha Soome-NSV Liidu sõjas vaid üht osa Lääne-Euroopa sõjast, arvestades sellejuures peamiselt NSV Liidu-Saksa

*) 6. märtsil.

poliitilise ja majandusliku koostöö faktorit. Et hävitada Saksamaad majanduslikult, arvati küllaldaseks siduda NSV Liitu suurema sõjaga, mis pidurdaks või koguni paralüeeriks majandusliku toetuse andmise võimaluse NSV Liidu poolt Saksamaale vastavalt nende vahelisele 11. veebruri majanduskokkuleppele. Teiselt poolt oli aga non-interventsionistide kaaluvamaks vastuargumendiks hirm tõugata Saksamaad ja NSV Liitu sõjalise konventsiooni sõlmimisele, mille tulemuseks oleks olnud Inglismaa ja Prantsusmaa jõukatsumine suurima territoriaalse jõublokiga, mis kunagi esinenud ajaloo, blokiga, mis oleks ulatunud Põhjamerest üle suurema osa Euroopa ja Aasia mandri Vaikse ookeanini.

Liitlased kõhklesid kuni viimase momendini, olles lasknud küll vabaks vaba-tahtlike värbamise ning abistades sõjavarustisega. Kas oli nende 12. märtsi deklaratsioonide tagamõtteks hõlbustada Soomele rahuõlmimist NSV Liiduga, avaldada survet NSV Liidule rahutingimuste pehmendamiseks ja suuremaks vastutulekuks Soomele, et kiirustada rahu toimetulekut, või taotlesid nad nende deklaratsioonidega hoopis vastupidist — julgustada Soomet järeleandmatusele — see on teadmata.

Igal juhul astusid soomlased rahuõlmimisega ennastsalgavale ja vaprale, ülimast nii riiklikust kui rahvuslikust realismist juhitud teele, mis kuigi õnnetuseks külvatud sadade tuhandete ohvritega ning seotud miljardiliste varade hävimisega, töötab viia kogu Balti mere regioonini lõplikule patsifitseerimisele ja stabiliseerimisele oma poliitilises konstellatsioonis.

Eesti asus kogu konflikti kestusel mitte-sõdiva riigi seisukohal striktse non-interventsiooni põhimõtte alusel, kuid arvesse võttes oma sügavaid veresidemeid Soomega ning poliitilisi sidemeid NSV Liiduga oli ta ühise eluruumi julgeolu ja rahu huvidest juhitud oluliselt huvitatud konflikti peatsest lahendamisest.

Mis puutub rahulepingusse enesesse, siis on Soome vennasrahvas sõlminud selle sangarina vabal tahtel ja iseseisvalt ning ei ole teiste õiguseks olla kohtumõistjaks konflikti tekkimise põhjuste ja selle tulemuste üle. See jäägu soome rahva enese tunnetuse ja ajaloo otsustada, kuigi kumbagi eluliselt huvitava eluruumi suurele ümberkorraldamisele asudes ning selle poliitilise ja majandusliku konstellatsiooni uute, stabiilsemate vormide leidmise vajaduste äratundmisel Eesti ja Soome väljusid erinevaist eeldustest, mille aadressil Eesti, eriti Skandinaavias, sai algul küllaltki halvustava käitumise osaliseks.

Soome-NSV Liidu 12. veebruari rahuleping moodustab nii poliitiliselt kui majanduslikult suurima tähtsusega dokumendi Balti mere ja Põhja riikide eluruumis kui tervikus, millist ruumi ei saa enam vaadelda tükeldatuna nagu varem ja ta mõju ei piirdu mitte ainult selle regiooniga, vaid on maailma-poliitilise ulatusega, mille käsitlemine ei mahu käesolevate ridade raamidesse.

LÄÄNE-FRONDI PROVISOORIUM JA NEUTRAALIDE „SÕDA“.

„Totaalse sõja“ lahtipuhkemise ootel kestab läänefrondil provisoorium edasi. Jätkatakse peamiselt blokaadi- ja propagandasõda. Blokaad on „tulemusi“ andnud seni peaaesjalikult küll ainult neutraalsete riikide kaubavahetuse paralüeerimise ning majandusliku elu kahjustamise alal, ent tuleb ikka enam ja enam andmeid, et propagandarelv ei ole siiski osutunud nii mõjutuks, kui seda võiks eeldada „ületrumpamise“ vastastikuse teadlikkuse faktorit arvesse võttes. Välisajakirjandus, muidugi neutraalne, toob aegajalt vastavaid kontrollitud sümptoome eriti Prantsuse-Saksa frondilt.

Käib edasi palavikuline „kõrvalfrontide“ organiseerimine nii sõdivate kui neutraalsete riikide riigimeeste sõitudega, kõnedega jne., eriti Balkanil, Lähis-Idas ja Skandinaavias. Viimane oli eriti akuutne „front“ Soome-NSV Liidu konflikti taustal. Ent ka pärast selle konflikti toimunud lahendamist Soome-NSV Liidu rahulepinguga ei ole loota Skandinaavia kui Lääne-Euroopa sõja „kõrvalfronti“ osatähtsuse kadumist. Nimelt moodustavad Rootsist saadavad toorained küllaltki olulise tähtsuse Saksamaa sõjamajandusele, mis kahjustab ja vähendab liitriikide blokaadi tähtsust tema vastu Põhjamerele ning samuti kujundavad Norra neutraalveed ainukese julgema väljapääsutee Saksa laevandusele.

Blokaadi maksimaalse mõju ja tõhususe otsimisel ehk, vastupidi, ürituste juures seda vähendada, on sõdivad pooled sihikindlalt üle läinud ikka suuremale ja suuremale neutraalse kaubanduse ja üldiselt neutraalsete riikide rahvusvahelise õiguse reeglite poolt tagatud õiguste flagrantsele rikkumisele.

Sel alal võib mainida kaht iseloomulikumat juhtu.

Esiteks nn. „Altmarki“ juhtum. Briti sõjalaevad sõitsid 16./17. veebruari ööl ühte Norra fjordi (Joessing-Fiord) ja ründasid seal ühte saksa laeva, „Altmarki“, mis sõitis ida suunas seespool Norra merepiiri. See laev kuulus nn. „Reichsdienstschiffe“ kategooriasse, oli seega riigi laev, mis antud saksa sõjalaevastiku käsutusse ja teda tuli järelikult vaadelda mitte kui kauba-, vaid kui sõjalaeva, olles pealegi teeninud põhjalastud saksa ristleja „Admiral Graf von Spee“ abilaevana.

Arvesse võttes „Altmarki“ kui sõjalaeva iseloomu, mis sõitis riigi laevastiku lipu all, oli ta vastavalt rahvusvahelisele õigusele vabastatud „visiidiõiguse“ kohustusest, mida ka Norra merevalve ei teinud, pärast seda kui kontrollides laeva dokumente ta oli jõudnud selgusele tema iseloomus. Läbisõit territoriaalvetest on neutraliteedi reeglite põhjal kindlustatud ka kõigile sõjalaevadele, ainult ei tohi nad seal teostada mingit sõjalist akti, kaaperdada vaenulisi kaubalaevu, kasutada raadiot jne. Muide, „Altmark“ tabati radio kasutamisel ja pärast vastavat protesti Norra merevalve poolt kapten vabandas ning sellest loobuti.

Inglased, kes aga teadsid, et „Altmarki“ pardal on hulk inglise sõjavange, jälitasid laeva ja ründasid teda relvastatult Norra territoriaalvetes. Saksa meeskond põgenes jääl, kaotades surnutena 7 meest. Inglased, kes kaotasid ühe mehe, vabastasid 300—400 inglasi vangi ja jätsid „Altmarki“ karile, kuhu ta jooksis.

Seniste rahvusvahelise õiguse arusaamiste järele osutus see teguviis kõige teravamaks neutraliteedi õiguse rikkumiseks ja neutraalne riik Norra oli see, kes veel sellejuures pidi vastu võtma kategoorilisi proteste mõlemalt poolt, nii Saksalt kui Britilt, kes mõlemad süüdistasid Norrat neutraliteedi kohustuste mittetäitmisel. Ilmselt oli tegemist neutraliteedi õiguse tõlgitsemisega sõdivate riikide poolt oma suva ja oma heaksarvamise järgi. Väikeriik ei suuda alati kaitsta jõuga oma neutraliteedi õigusi ja kui seda ei suuda, siis ei loeta seda ka rahvusvahelise õiguse poolt neutraliteedi rikkumiseks, olles kohustatud oma neutraliteeti kaitsma „oma jõudude kohaselt.“

Neutraalsel riigil on õigus oma neutraalseid vesi vabaks jätta sõdivate riikide sõjalaevade „süütuks läbisõiduks“, kuid ta võib nad ka sulgeda. Norra neutraliteedi reeglid (nagu Eesti omadki) ei keela läbisõitu.

Inglaste poolt esitatud süüdistuste juures on küll vaieldav ja raske probleem: kuivõrd Norra vete kasutamist transiidiks saksa sõjalaevade poolt, arvestades selle transiidi sagedust ja kestust, võib lugeda ekvivalentseks nende vete kasutamisele sõjaliste operatsioonide baasina, sest vastavad normid puuduvad. 1918. a. oli Norral tegemist sama probleemiga Saksa allveelaevade läbisõidu suhtes Norra vetest. Liitlaste surve tagajärjel oli ta sunnitud siis sulgema oma veed. (Uuemad neutra-

liteedi reeglid, nagu Eesti omadki, näevad vete sulgemise ette ainult allveelaevade suhtes.)

Inglaste süüdistus Norra vastu inglise sõjavangide Saksa laeva pardal viibimise lubamise suhtes neutraalsetes vetes ei ole samuti paika pidav rahvusvahelise prak- sise ja teooria järele. Ükski riigilaev mõne võõra riigi sadamas ei allu selle riigi jurisdiktsioonile. Niikaua kui vangid jäävad selle laeva pardale, alluvad nad ainult laeva päritolu riigi jurisdiktsioonile ja suveräniteedile. Neutraalsel riigil pole selles suhtes mingisuguseid õigusi ega kohustusi. (Vene laeva „Sitka“ juhtum 1855. a. Krimmi sõja puhul San Franciscos.)

Nii näeme, et inglaste teguviis „Altmark'i“ suhtes ei ole üldiselt tunnustatud rahvusvaheliste normide järgi kuidagi õigustatud ja ei saa seda olla ka repressaalina.

Neutraalsete riikide raskuste teise tüübilise näitena võib tuua Briti valitsuse teadaannet, mille järele iga laev Saksast pärtoleva söekoormaga, mis väljub laa- dimise sadamast pärast 1. märtsi k. a., allub kontrollimise korraldustele.

Selle tagajärjel Briti pidas kinni ja viis oma kontrollimissadamasse kümme- kond Itaalia laeva, mis olid sihitud saksa sõega Itaaliasse.

4. märtsil Itaalia valitsus esines kategoorilise protestiga Briti valitsuse ees sellise abinõu vastu, mis riivab raskesti Itaalia huvisid.

Itaalia valitsus juhtis tähelepanu asjaolule, et käsile võetud abinõud osutuvad rahvusvahelise õiguse tähe ja vaimu vastaseiks, kuna see õigus näeb ette selgesti defineeritud piirid sõdivate riikide õiguste alal kolmandate riikide huvide ja nende seaduspärase kaubanduse katse suhtes.

Protestis räägitakse edasi:

„Arvesse võttes rahvusvahelisi norme, osutub täiesti kuritarvituslikuks teotse- misviis, mis on sihitud mitte-sõdivate riikide kogu kaubavahetuse asetamisele kont- rolli alla, mis sageli kujuneb haavutavaks, nõudes neilt koormavat ja üleliigset dokumentatsiooni, mis ei ole kooskõlas kaubanduslike tehingute sõlmimise nor- maalse saladuse põhimõttega ja millega on kujunenud normaalseks nähteks lae- vade kõrvaleviimine nende teekonnalt ja nende seisak tihti päevade ja nädalate viisi kontrollisadamais, mis tekitab suuri kahjusid laevavarustusele, laevaühenduste korrapärasusele, mille tagajärjel sageli paralüüceerub mitte-sõdivate riikide varus- tamine, mis omalt poolt toob enesega kaasa otseseid halvavaid mõjusid tööstusele ja tööliste seisukorrale.“

„Konterbandiks deklareeritud kaupade suhtes käsilevõetud korraldused kõr- valdavad tegelikult vahe absoluutse ja relatiivse konterbandi vahel, ilmses vastu- olus rahvusvahelise õigusega, mis on rajanud sellele vahetegemisele võimaluse kind- lustada normaalselt kaubavahetust kodanlike elunõuete rahuldamiseks.“

„Postipakkide väljavõtmine ulgumerel ja moodused, millistel teostatakse neis leiduva kirjavahetuse, ka itaallastelt itaallastele, kontrolli, osutub rahvusvahelise postiseaduse rikkumiseks, mille selgesti garanteeris 1907. a. XI Haagi konventsioon.“

„Eriti vastuolus rahvusvahelise õiguse printsiipidega ja Pariisi deklaratsioo- niga 16. aprillist 1856 on määrus 28. novembrist m. a., mis käsitleb saksa kau- pade ekspordi neutraalseisse riikidesse. Millised ka ei oleks motiivid, mis säärase sammu põhjustasid, ei tohiks nad mingil tingimusel legaliseerida mitte-sõdivate ri- ikide õiguste kitsendamist. Tähendatud määrus moodustab teisest küljest erakorrali- si raskusi majanduslikust seisukohast, kuna selle elluviimine põhjalikult häirib rahvusvahelise kaubavahetuse mehhanismi.“

„Iseäranis tõstab Fasistlik valitsus esile Briti valitsuse ebaseadusliku ja raske otsuse alistada kontrollile Itaalia söeimporti mereteel Saksast, seda enam, et Briti valitsus teab, kui ülitähtis kõne all olev süsi on itaalia rahva elule ja tööle. Sel-

listes tingimustes segab ja kompromiteerib Briti valitsuse määrus Itaalia ja Briti majanduslikke ja poliitilisi suhteid, nagu need olid määratud kokkulepetes 16. aprillist 1938.“

Oleme toonud pea täielikult Itaalia valitsuse protesti teksti, kuna see ilmekalt peegeldab kogu ulatuses neid raskusi ja rahvusvahelisest õigusest üleastumisi, mida peavad arvestama käimasolevas sõjas kõik neutraalsed riigid. Samade raskustega on võidelda ka Eestil ja me loeme iga päev ajalehist, kui palju eesti kaubalaevu seisab sõdivate riikide kontrollsadamais kuude viisi ja kui palju koormaid konfiskeeritakse konterbandi nimel. Eestil on need raskused peamiselt väljuvate laevade suhtes Saksamaaga ja Eestisse suunatud laevade suhtes Inglismaaga. Inglismaa poolt maksmapandud määrustele reageeris Saksamaa repressaalina samaväärselt drakooniliste määrustega. Neutraalsete riikide protestid pole aidanud ja neid määrusi käsitletakse surveabinõuna kaubanduslikel läbirääkimistel vastava maa kaubavahetuse suunamiseks teatavasse huvifääri.

Ainult Itaalia sõelaevad vabastati Inglismaa poolt kõik. Milline kokkulepe siin toimus, pole veel teada.

Väikeriigid aga võitlevad ennastsalgavalt edasi sõdivate riikide süüdistuste vastu nii „passiivses“ kui „aktiivses“ neutraliteedis.

Sõdivate riikide majandussõja ja neutraalsete riikide „oma sõja“ kõrval käib vilgas aktsioon rahuläbirääkimiste pinna sondeerimiseks Lääne riikide vahel. Sel taustal on märkimisväärne Ameerika Ühendriikide alam-riigisekretäri *Sumner Welles*'i missioon Euroopas, mis algas Roomast ja Vatikanist ning suundudes üle Berliini, Pariisi ja Londoni lõppes jälle Roomas. Selle missiooni sihiks näib olevat tutvumine Euroopa olukorraga ja rahu väljavaadetega, sondeerides ühtlasi pinda pärast-sõjaaegse nii poliitilise kui majandusliku korra organiseerimisele.

Nende läbirääkimiste üle valitseb täeline vaikus, kuigi see näib olevat kaasa mõjunud teatavale elavnemisele riigimeeste tegevuses (Ribbentropi külaskäik Rooma, Hitleri kõne eluruumi tarvidusest jne.).

Kuigi pole näha mingeid sümptoome, mis laseksid eeldada rahuläbirääkimiste algamise võimalustki, võib konstateerida vaid üht asjaolu, et sõdivaist riikidest seni ainult Inglismaal ja Prantsusmaal soodsat kõlapinda leidnud Euroopa Ühendriikide või Föderatsiooni idee on nüüd positiivset käsitlemist leidnud ka Saksamaal, kuigi loomuliku saksa primaadi eeldusel, arvesse võttes Saksa kui Euroopa keske ja potentsiaalsema riigi positsiooni.

KOOSTÖÖ SÜVENEMINE BALTI RIIKIDES.

Sõjaorkaani laienemise ohu ees Põhjalasse, mis nüüd näib vähemalt esialgu olevat eemaldatud Soome-NSV Liidu rahulepinguga, ning käimasoleva Euroopa sõja poolt neutraalsete riikide majanduselu takistavate raskuste taustal võib Balti riikides märgata jõudsat tendentsi tihedamale lähenemisele ja koostööle nii eriti majanduslikul kui kultuurilisel alal, milles praktilise initsiatiivi on enese kätte võtnud seltskondlikud organisatsioonid, esmajoones vastavad lähenemisühingud.

Kahtlematult seoses Lääne-Euroopas päevakorral oleva tuleviku Euroopa reorganiseerimise kavadega on Balti riikide ajakirjanduses isegi üles hakatud tõstma Balti föderatsiooni — kolme Balti ühendatud riigi — võimaluse ideed.

Välispoliitilisel alal on kolme Balti riigi koostöö olnud peamiselt suunatud poliitilise ja majandusliku neutraliteedi ja territoriaalse julgeolu kindlustamisele, mis on olnud nende vankumatuks juhiseks kogu käimasoleva sõja kestes. Suurima

rahuloluga võib konstateerida ühte, et meid pole tahetud sõtta kiskuda mitte ühegi sõdiva riigi poolt, et sõjas lääne suurriikide vahel ega ka eriti konfliktis Soome ja NSV Liidu vahel, millest viimane asjaolu viitab Eesti-NSV Liidu vastastikuse abistamise pakti lojaalsele ning ausale vastastikusele rakendamisele, vaatamata vahepeal Skandinaavias ja Lääne-Euroopas teatavate tagamõtetega sõjaintrigaanide poolt levitatud kuuldustele uute baaside nõudmistest Eestis ja mujal Balti riikides NSV Liidu poolt, müllised kuulujutud „Tass’i“ poolt kõige kategoorilisemalt dementeeriti.

Kõik need asjaolud, eriti pärast Soome-NSV Liidu rahulepingu sõlmimist, lubavad vaadelda Balti riikide praegust välispoliitilist seisundit stabiliseerununa ja patsifitseerituna, kus ei ole kellelgi iha võidelda „Maginot’ liini“ asemel, mida aga täie kindlusega mitte samaväärselt ütelda ei või näiteks Lähis-Ida ja Balkani kohta ja mitte isegi teataval määral Skandinaavia suhtes, kust viimased teated osutavad pinget liitriikidega. Loomulikult tuleb enne ära oodata Soome-NSV Liidu rahulepingu tõelist peegeldust Lääne-Euroopas.

K. Keevesk.

Ajakirja „ERK“ toimetusele.

Kuna Teie lugupeetava ajakirja möödunud aasta viimases numbris (nr. 6, ilmunud 5. jaanuaril 1940) avaldatud E. Hiidna artiklis „Balti sakslaste organisatsioonide nimestik“ esineb ebatõele vastavust, palume lahkesti lubada ruumi alljärgnevale õiendusele.

Mainitud artikli teise alapealkiri „Ühingud väljaspool ühingute liitu“ all (lhk. 282) loetletud Tallinna organisatsioonide nimistus esineb teiste hulgas ka Tallinna Loomakaitse Seltsi nimi. Tallinna Loomakaitse Seltsi juhatus peab oma kohuseks käesolevaga teatada, et Selts ei ole kunagi olnud balti sakslaste organisatsiooniks. Seltsi, missugune taotleb puhtideelisi sihte, kuulub liikmeid küll mitmest rahvusest, seejuures aga valdav enamus liikmeskonnast moodustub eestlastest, kuna vähemusrahvustesse kuuluvaid liikmeid on võrdlemisi vähe.

Suurima lugupidamisega

Tallinna Loomakaitse Selts.

T. Järverand,
esimees.

G. Burlandt,
sekretäri eest.

Vastuseks eelmisele.

Väljaanne „Kalender und Jahrbuch für Estland 1939“ on toodud baltlaste poolt sakslastele kuuluvate ühingute loetelu Eestis. Seal on mainitud ka lk. 120. ühingut „Tallinnaer Tierschutzverein“ asukohaga Tallinn, Pikk 30.

Igasugused kommentaarid eeltoodule oleksid sünnist ülearused.

E. Hiidna.

Ilmub 8 korda aastas. Tellimishind: aastas kr. 4.—, poolaastas kr. 2.—.

Vastutav toimetaja: K. Särgava.

Väljaandja: Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi, Tallinn, Pärnu mnt. 10—16. Tel. 463-07.

21. märtsil 1940.

B. Tohver & Ko trükk, Tallinn, 1940.

Reserveeritud

EVA

JÄLLE MÜUGIL

Pehme, mõnusa maitsega

---

25 lk. — 37 s.

ETK TUBAKATEHAS

Tellige ajakiri

ERK

1940. aastaks.

ERK ilmub 1940. a. 8 numbrit senise 6 numbri asemel, kusjuures aastakäigu tellimishind on kr. 4.-.

Tellimisi võtavad vastu ajakirjanduskontorid ja kõik postiasutused üle riigi.

ERK talitus: Tallinnas,
Pärnu 10-16, telef. 463-07.
Posti jooksev arve nr. 131.

Hind 55 senti.

15